

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ

ANABİLİMDALI

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İSTANBUL’UN MEDİKAL TURİZM TALEBİNİN VE
GELİR YARATMA KAPASİTESİNİN ÖLÇÜLMESİNE
İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Benan Bulgan

200012315

İstanbul, 2020

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ

ANABİLİMDALI

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İSTANBUL'UN MEDİKAL TURİZM TALEBİNİN VE
GELİR YARATMA KAPASİTESİNİN ÖLÇÜLMESİNE
İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Benan Bulgan

200012315

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nüzhet
Kahraman**

İstanbul, 2020

T.C. İSTANBUL T CARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.

İSTANBUL T CARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Turizm İşletme Yüksek Lisans programı  ğrencisi Benan Bulgan.'ın İstanbul'un Medikal Turizm Talebinin Ve Gelir Yaratma Kapasitesinin  l  lmesine İlişkin Bir Araştırma başlıklı tez  alışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu **14.06.2020** tarih ve **2020-510/02** sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliğı ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

UNVANI,	ADI SOYADI	ÜNİVERSİTE
TEZ DANIŞMANI	: PROF. DR. NÜZHET KAHRAMAN	İSTANBUL T�CARET ÜNİVERSİTESİ
JÜRİ ÜYESİ	: PROF. DR. İSMAİL KIZILIRMAK	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
JÜRİ ÜYESİ	: DOÇ. DR. İSMET KAHRAMAN ARSLAN	İSTANBUL T�CARET ÜNİVERSİTESİ

ETİK KURALLARA UYGUNLUK

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

BENAN BULGAN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisansa başladığım yıldan itibaren akademik hayatıyla beni yönlendiren yardım ve desteklerini asla esirgemeyen değerli hocam Nüzhet Kahraman'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca zorlu tez çalışmaları esnasında her daim yanımda olup bana destek olan sevgili annem Nilgün Bulgan ve sevgili babam Ümit Bulgan'a teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, İstanbul'un şimdi ve gelecekte Medikal turizm alanında talep ve gelir yaratma kapasitesinin incelenmesidir. Medikal turizm, hem sağlık hem de turizm sektörlerinin birlikte çalışmasını gerektiren bir turizm çeşididir. Bu çalışmada İstanbul'un sağlık sektöründeki kapasitesi ve medikal alanda gelişmişlik düzeyi araştırılmıştır. Teknoloji ve inovasyon konularında sorunlar olmasına rağmen, İstanbul'un Medikal turizm alanında dünyanın en çok talep gören ülkeleri arasında iyi bir düzeye geldiği görülmüştür. Medikal turizmde başarılı ülkelerin hangi konulara özen gösterdiği incelenmiştir. Kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşlarının İstanbul Medikal turizmi konusunda yaptıkları çalışmaların sektöre yansımaları araştırılmıştır. Ayrıca İstanbul'un Medikal turizm alanında sahip olduğu potansiyelin, tanıtım, pazarlama ve uluslararası organizasyonlar aracılığı ile dünya çapında marka değeri taşıması için yapılan çalışmalar incelenmiştir. İstanbul'a gelen turist sayısında ve sağlanan gelirden her yıl artmalar söz konusu olmasına rağmen istenen düzeye henüz ulaşılmadığı görülmüştür. Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine devam edilmesi ve yeni yasalarla Medikal turizmin gelişmesinin desteklenmesi öngörülmüştür.

Anahtar kelimeler: İstanbul, Talep, Medikal Turizm, Sağlık Turizmi

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the capacity of Istanbul to generate demand and revenue in the field of medical tourism now and in the future. Medical tourism is a type of tourism that requires both the health and tourism sectors to work together. In this study, the capacity of Istanbul in the health sector and the level of development in the medical field were investigated. Although there are problems with technology and innovation, it has been seen that Istanbul has reached a good level among the world's most demanding countries in the field of medical tourism. Medical tourism in which successful countries pay attention to the subjects were examined. Public, private sector, non-governmental organizations in the field of Istanbul medical tourism in the repercussions of the sector has been investigated. In addition, studies have been conducted to ensure that Istanbul's potential in the field of medical tourism carries worldwide brand value through promotion, marketing and international organizations. Although the number of tourists coming to Istanbul and the income provided has increased every year, the desired level has not yet been reached. It is envisaged to continue the promotion and marketing activities and to support the development of medical tourism with the new laws.

Keywords: İstanbul, Demand, HealthTourism

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	10
1. SAĞLIK TURİZMİ.....	11
1. 1. Sağlık Turizmi Tanımı.....	11
1. 2. Medikal Turizm Tanımı.....	11
1. 2. 1. Medikal Turizmin Temel Öğeleri.....	12
2. MEDİKAL TURİZM	13
2. 1. Turizm Talebi Tanımı.....	13
2. 2. Turizm Arzı Tanımı.....	14
2. 3. Medikal Turizm Talebini Artıran Sebepler	16
2. 3. 1. Medikal Turizme Mevcut Olan Talebin Artması	16
2. 3. 2. Teknolojik Gelişmelerin Medikal Turizm Hareketliliğine Etkileri	16
2. 3. 3. Medikal Turizm Hizmeti Veren Ülkelerdeki Fiyat Farklılıkları Ve Ekonomik Etkenler	17
2. 3. 4. Uluslararası Akreditasyon Olanakları.....	22
2. 3. 5. Ülkelerin Sağlık Sigorta Sistemlerinde Meydana Gelen Sorunlar	24
2. 3. 6. Medikal Turizm Talep Eden Ülkelerin İncelenmesi.....	28
2. 4. Medikal Turizm Arzını Artıran Sebepler	31
2. 4. 1. Medikal Turizme Var Olan Talebin Artması.....	31
2. 4. 2. Ülkelerin Asıl Gelirlerinin Turizm Geliri Olması	32
2. 4. 3. Coğrafi ve Politik Konum Üstünlüğü	33
2. 4. 4. Sağlık Hizmetlerinin Kaliteli Ve Teknolojik Donanımının Yüksek Düzeyde Olması	33
2. 4. 5. Ülkenin Geçmişinden Gelen Sağlık Turizmine Önem Veren Politikalara Sahip Olması	34
3. İSTANBUL'DA MEDİKAL TURİZM.....	38
3. 1. Medikal Turizmin İstanbul'daki Arz ve Talep Bakımından Gelişimi	38

3.1. 2. Resmi Kurumların Çalışmalarının İstanbul Medikal Turizminin Talep ve Gelirinin Yükselmesine Yansımaları	42
3.1.2.1. Sağlık Bakanlığı Çalışmalarının İstanbul Medikal Turizm Talep Artışına Yansımaları	42
3. 1. 2. 2. Kültür ve Turizm Bakanlığı Çalışmalarının İstanbul Medikal Turizm Talep Artışına Yansımaları.....	44
3. 1. 3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmalarının İstanbul Medikal Turizm Talep Artışına Yansımaları.....	45
3. 1. 4. Medikal Turizm İle İlgili Yasal Durum ve Sağlık Serbest Bölge Modeli	46
3. 2. İstanbul Medikal Turizm Sektöründe Talep ve Kapasite Arttıracak Tedbir ve Politikalar	47
3. 2. 1. Kalkınma Planının Medikal Turizm Sektöründe Talep ve Gelir Artırımına Yönelik Çalışmalar	47
3. 2. 2. Medikal Turizm Pazarlama ve Tanıtım Organizasyonları.....	49
3. 2. 3. Medikal Turizm Alanında Teşvikler.....	53
4.ROPÖRTAJLAR VE YORUMLAR	54
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	61
KAYNAKÇA.....	64

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1- Bazı Ülkelerdeki Tedavi Maliyetleri	18
Tablo 2- Medikal turizm Alanında Öne Çıkan Ülkelerin JCI Akreditasyon Belgesi Olan Hastane Sayıları	24
Tablo 3- Medikal turizmde Öne Çıkan Ülkelerin Yıllık Hasta Sayılarına Ve Elde Ettikleri Gelire Göre Sıralaması.....	36
Tablo 4- İstanbul'un Sağlık Göstergeleri	40
Tablo 5- Sağlık Personelinin İllere Göre Dağılımı,2017,İstanbul	41
Tablo 6 - Turizm Sektörü Hedefleri	48
Tablo 7- 2023 Sağlık Hedefleri	49
Tablo 8- Medikal turizm Organizasyonu Yapan Seyahat Acentelerinin İllere Göre Dağılımı	52

KISALTMALAR

ABD:Amerika Birleşik Devletleri

ALS:Amyotrofik lateral skleroz (motor nöron hastalığı)

AR-GE:Araştırma Geliştirme

EFQM:European Foundation ForQuality Management

IHFEC:The International Healthcare FacilitiesExhibition& Conference(Uluslararası Sağlık Hizmetleri Fuarı ve Konferansı)

ISQUA: The International SocietyforQuality in HealthCare

ISO:Uluslararası Standartlar Örgütü

IVF: InVitrofertilizasyon

İSTKA: İstanbul Kalkınma Ajansı

İSTUSAD: İstanbul Uluslararası Sağlık ve Turizmi Derneği

GP: (General Practitioner) Pretisyen Doktor

GHTC: Global Healthcare Travel Council’ın- Dünya Sağlık Turizm Konseyinin

JCI:JointCommission International

KİE:Küresel İnovasyon Endeksi

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

NHS:Ulusal Sağlık Sistemi

SGK:Sosyal Güvenlik Kurumu

THY: Türk Hava Yolları

TÜRSAB: Türk Seyahat Acenteleri Birliği

THTDC: Türkiye Sağlık Turizmini Geliştirme Konseyi

TUBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

WIPO:Dünya Fikri Haklar Örgütü

GİRİŞ

Bu çalışmada amaç, İstanbul’da, Sağlık Turizminin bir çeşidi olan Medikal turizm alanında talep ve gelir yaratma kapasitesinin ölçülmesine ilişkin bir araştırma gerçekleştirmektir. Çalışmada talep ve arzı arttıran nedenler irdelenerek İstanbul’un Medikal turizmin neresinde olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

Araştırmada Medikal turizm talep ve arz kavramları incelenecektir. Medikal turizmde başarılı ülkelerin hangi konulara önem verdiği araştırılacaktır. Medikal turizm alanında, teknolojik gelişmelerin, hizmet veren ülkelerdeki fiyat farklılıklarının, akreditasyon olanaklarının, sağlık sigorta sistemlerinde meydana çıkan sorunların talep artışındaki etkileri irdelenecektir. Ayrıca Medikal turizm alanında ülkelerin esas gelirlerinin turizm geliri olmasının, coğrafi ve politik üstünlüklerinin, sağlık hizmetlerinin kaliteli olmasının ve sağlık sektöründe gelişmiş teknolojiye sahip olmalarının, sağlık alanında gelişmiş, eğitilmiş insan kaynaklarının olmasının arz artışındaki tesirleri araştırılacaktır.

Bu çalışmada İstanbul’un Medikal turizm alanındaki mevcut ve gelecekte oluşabilecek arz ve talep olanakları, kapasitesi ve gelişmişlik düzeyi hem sağlık hem de turizm alanlarında irdelenecektir. Kamunun, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının İstanbul Medikal turizmi konusunda yaptıkları çalışmaların sektöre yansımaları araştırılacaktır.

Ülkemize gelen sağlık turist sayısı ve hasta yatak kapasitesi istatistikler bazında değerlendirilecektir. Mevcut kapasite ve hedeflenen kapasitenin, şimdi ve gelecekteki talebi karşılayacak düzeyde olup olmadığı araştırılacaktır. Araştırmada İstanbul’un Medikal turizm dalında sahip olduğu potansiyelin, uluslararası pazarlaması, reklam çalışmaları, tanıtımı ve uluslararası organizasyonlar sayesinde dünya çapında marka değeri taşıyabilmesi için yapılan çalışmalar incelenecektir.

İstanbul’un alt yapı olarak Teknoloji ve inovasyon konularında sorunları olmasına, İstanbul’a gelen turist sayısında ve sağlanan gelirde her yıl artmalar söz konusu olmasına rağmen Medikal turizm alanında dünyanın en çok talep gören ülkeleri arasında istenilen düzeye gelip gelmediği irdelenecektir.

1. SAĞLIK TURİZMİ

Sağlık Turizmi son zamanlarda, ülkemizde ve dünyada yükselen bir turizm çeşididir. Sağlık Turizmi insanların daha iyi olanaklarla farklı ülkelerde sağlığını tekrar elde etmek için yaptıkları seyahatleri içeren bir sektördür.

1. 1. Sağlık Turizmi Tanımı

“Sağlık Turizmi Dünya Sağlık Örgütü’nün tanımına göre özetle, seyahat eden kişinin fiziksel iyilik halini geliştirmek amacıyla kaplıca veya diğer sağlık merkezlerine gerçekleştirdikleri seyahatlerdir”(Sezerel, Akdu,2018:268). Sağlık Turizmi, seyahat ederek, sağlığını korumak isteyen kişilerin gerçekleştirdikleri bir turizm türüdür. Kısa süreli tedavi amacı ile yapılan sağlık turizmi hem fizik tedavi hem de rehabilitasyon ihtiyacı duyan hastalar sebebi ile sağlık kurumlarının büyümesine neden olur. (Sağlık Turizmi Rehberi,2009:22).

Sağlık Turizmi on iki ay yapılabilen ve uzman elemanların hizmet verdiği özel bir turizm çeşididir.

1. 2. Medikal Turizm Tanımı

Medikal turizmi, sağlığını korumak veya kaybettiği sağlığını yeniden kazanmak isteyen bireylerin yaptığı turistik bir seyahat olarak açıklamak mümkündür. Medikal turizm bireysel tıbbi bakımı gerektiren, bazen cerrahi müdahaleye ihtiyaç duyulan, turizm endüstrisi ile birlikte çalışılan ve hastalara maliyet getiren bir turizm çeşididir. (Yirik,Ekici, Baltacı,2015:21). İnsanların Medikal turizmi tercih etmelerinin bir başka sebebi de;

“...kendi ülkelerinde izin verilmeyen veya illegal tıbbi uygulamalar için yapılan seyahatlerdir”(Tengilimoğlu,2017:102). Hastalar kendi ülkelerinin dışında, daha kaliteli, daha ucuz, daha kısa süre beklemeli, daha yeni teknolojilerin kullanıldığı sağlık hizmetlerine seyahat etmek isterler.

1. 2. 1. Medikal Turizmin Temel Öğeleri

Medikal turizm tıp ve turizm sektörlerinin dışında başka sektörlerle de birlikte çalışır. Medikal turizm, turizm ile sağlık sektörlerinin tam ortasında duran bir turizmdir. Turizm sektöründe, milli ve ulusal ulaşım, seyahat acenteleri, aracılık yapan kuruluşlar, oteller, lokantalar, spa&wellness, eğlence sektörü, hediyelikler ve diğer turizm faaliyetleri, sağlık sektöründe ise tıbbi uzmanlık içeren tedaviler, diş tedavisi, alternatif tıp gibi hizmetler söz konusudur. Ayrıca medikal turizm eczacılık, özel sağlık sigortası, uluslararası akreditasyon, tercümanlık, bilimsel araştırma, geliştirme, bina yapım sektörü, inşaatlarla ilgili yatırım, gibi konuları kapsadığından multidisipliner bir bakışı gerektirmektedir.(<https://docplayer.biz.tr/5013782.Turkiye.saglik.medical.turizmi.stratejisi2023html>)

Medikal turizm tedavi süresi içinde iyileştirme hizmetleri, tıptaki teknolojik gelişmeler, ulaşım da seyahati kolaylaştıran ve hastalar için engelsiz ulaşım özellikleri sağlayan sektörler ile de işbirliği yapar.

2. MEDİKAL TURİZM

Medikal turizm teknik bilgi ve donanım gerektiren, sektörde hizmet veren kurumların uluslararası standartlara uygun olması ve yabancı dil bilen personel istidam etmesi gereken bir turizm çeşididir. Ayrıca hasta ve yakınları için değişik turizm olanaklarının gelişmesine yol açtığı için maddi getirisi yüksek olan bir turizm türüdür.

2. 1. Turizm Talebi Tanımı

Talep, gündelik dilde istek anlamına gelir. Ekonomi dilinde ise bir isteğin talep olmasının özelliği satın alma gücünü taşımasıdır. “Ekonomide talep denildiği zaman, satın alabilme gücüne sahip olan ve satın alma arzusundaki bireylerin, bir mal veya sunulan hizmetten, bilinen bir zamanda ve bilinen fiyatlardan satın almak istedikleri miktarlardan söz edilmektedir. (Özcan,2016:36).“Dünya Seyahat ve Turizm Konseyinin tahmini, 2019 Ekonomik etki raporunda 2029 yılında turizm-seyahat endüstrisine mevcut talebin artacağı ve 13 trilyon dolara ulaşacağı yönündedir.”(World travelandtourism council,2019:3).Turizm sektöründen öngörülen bu gelirin dünya ekonomisine önemli etkiler yaratacağı beklenmektedir.

Ülke ekonomisinin turizm sektöründen gereken düzeyde fayda sağlayabilmesi için, turizm talebinin özelliklerinin iyi çözümlemek önem taşır.

1. Turizm talebi, bağımsızdır ve insanları seyahat etmeye yönelten maddi, sosyolojik ve psikolojik olarak birbirinden farklı sebepleri vardır.
2. Turizm talebi, çok yönlü, kendine özgü nitelikler taşır.
3. Turizm talebi, bireylerin harçayabileceği gelirlerinin kullanılması ile alakalıdır.
4. Turizm talebinin konusu olan turizm ürünü, ekonomide var olan diğer kültürel nitelikteki ürünlerle, hizmetlerle yarış hâlinededir.

5. Turizm talebinin esnek görünümde olmasının sebebi, ikame imkanlarının geniş olması, tüketim tercihlerinde ise maddi, siyasi ve sosyal faktörlerin etkisinin olması olarak ifade edilebilir.

6. Mevsimlik bir özellik taşıyan turizm talebini yılın farklılık gösteren mevsimlerine bölmek oldukça zorluk çıkaran bir harekettir.

7. Turizm talebi, kendisini yaratan ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre de farklılık göstermektedir.”(Bahar, Kozak, 2012:16-17).

Turizm talebinin meydana çıkmasının sebeplerini iyi analiz etmek, sektör çalışanları, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve hükümetler için önem taşır.

Turizm talebini etkileyen ekonomik sebepler; bireylerin para harcayabilme gücüne, satın alacakları hizmetin fiyatına, ulaşım imkanlarının uygun olup olmamasına bağlıdır. Talebi etkileyen diğer bir faktör ise politik etkidir.

Politik etken, bireylerin kendi ülkelerindeki ve seyahat ettikleri ülkelerdeki siyasi ortamı içerir. Ülkelerdeki siyasi ortamlar, seyahat özgürlüğünü kısıtlayıcıdır, pasaport veya vize işlemlerinde engeller olabilir. Turizm, barış ve huzurun sağlanmadığı ülkelerde olumsuz etkilenebilir. Turizm talebi ile ilgili diğer etken olan sosyal faktör, seyahat etmek isteyen bireylerin alışkanlıklarına, eğitim düzeylerine, kültürel açıdan gelişmişliklerine, yaptıkları işlere, içinde yaşadıkları toplumun değerlerine bağlıdır. Psikolojik faktör turizm talebini etkileyen etkenlerden bir diğeridir. Bireylerin kişilik özellikleri farklılıklar gösterir ve onları harekete geçiren farklı motivasyonlar söz konusudur. Bireyler sosyalleşmek, yeni insanlarla tanışmak, yeni kültürler tanımak gibi bireysel gelişimlerini sağlamak adına seyahat edebilirler.

2. 2. Turizm Arzı Tanımı

Turizm arzı, turistin bütün ihtiyaçlarını karşılayan konaklama, yiyecek-içecek, ulaşım, dinlenme, eğlenme gibi aktivitelerin hepsini kapsayan bir bütündür. Söz edilen hizmet ve faaliyetlerin uyumlu bir şekilde bir arada bulunması sonucu turistik ürün oluşmaktadır. Şu halde; turistik ürün, tüketim arzusunu tetikleyen doğal, kültürel ve sosyal verilerin, bu isteği artıracak hizmetlerle, aktivitelerle beraber değerlendirilmesi neticesinde oluşan kompleks bir üründür.(Usta, 2016:114).

Turizm ürününü almadan önce test etmek mümkün değildir. Bu nedenle pazarlama şansı da az olan bir üründür. Söz konusu ürünün, ülkenin coğrafi ve tarihi güzelliklerinden faydalanmak veya bir aşçıdan hizmet almak olarak düşünülürse, turizm ürününün ne kadar karmaşık bir yapıya sahip olduğu ve bu yönüyle ekonomideki başka mallardan farklı olduğu anlaşılır. Ürün üretildiği anda tüketilen özellik taşır. Bu sebeple uluslararası ekonomik hareketliliğe sebep olur. “Turizm ürününün bir başka özelliği de, sunulan ürünün birbirine benzemesi ancak tıpatıp aynı olmamasıdır.” (Bahar, Kozak, 2018:39).

Turizm ürününün diğer bir özelliği ise, “...turizm arzının sabit ya da kısıtlı olmasına karşın (inelastik), turizm talebinin esnek (elastik) ve duyarlı bir yapıya sahip olmasıdır. Genellikle turizm sektöründe kısa dönemde turizm arzı sabittir ve bunu değiştirme olanağı yoktur” (Bahar, Kozak, 2018:39).

Turizm arzını oluşturan öğeler;

Çekicilikler turizm sisteminin en temel öğelerindendir. İstanbul Boğazı, Topkapı Sarayı İstanbul’un turizm pazarlama faaliyetleri için önemlidir. Doğal çekicilikler ücret karşılığında turistlere sunulmadığı halde, bu doğal kaynakların turizm amaçlı işletilmesi turizmin gelişmesinde rol oynayan öğelerdendir. Dünyanın bazı ülkelerinde var olan doğal çekicilerden bir diğeri de sağlık turizmi kapsamında yer alan termal ve şifalı sulardır. Turizm hareketinin oluşabilmesi için en önemli etkenlerden biri de ekonomik refah düzeyidir. Turistlerin yeteri kadar boş zamana ve maddi imkanlara sahip olması seyahat etmeleri için önemlidir.

Turizm de arz üretildiği yerde tüketildiği için ulaşım, turizm arzını oluşturan etkenlerden biridir. Konaklama işletmeleri turizm arzının önemli öğelerindendir. “Herhangi bir destinasyonda turizm hareketinden bahsedebilmek için, gelen ziyaretçilerin en az bir gece konaklama yapmak suretiyle turist olarak kabul edilebilecekleri dikkate alındığında, sektör açısından farklı ölçek ve türde konaklama işletmesinin varlığı son derece önemlidir.” (Aktaş, Sezgin, Şahbaz, Özkoç, Güneren, Giritlioğlu, Köroğlu, 2015: 216-217).

Yiyecek-içecek işletmeleri ise turistlerin temel ihtiyaçlarından birini karşılarlar. “Bu nedenle, destinasyonların sahip oldukları yiyecek-içecek işletmelerinin sayıca fazlalığı ve çeşitliliği, turizm açısından büyük öneme sahiptir.” (Aktaş, Sezgin, Şahbaz, Özkoç, Güneren, Giritlioğlu, Köroğlu, 2015:220). Rekreasyon işletmeleri hem turistlerin boş zamanlarını değerlendirmelerine imkan tanıyan farklı bir hizmet türüdür, hem de işletmenin bulunduğu bölgedeki halkın da kullanımına açık olduğu için yöredeki hayat kalitesini de yükseltir. İmaj, bir kişi veya kurumun, diğer bir kişi veya kurum üzerinde bıraktığı izlenimdir.

Turizm arzının oluşmasındaki etkenlerden biri olan destinasyon imajı, adı geçen ülke, yöre ya da bölgede yaşamayan bireylerin ve grupların düşüncelerinin ve inançlarının toplamı olduğu için, pek çok dış faktörden pozitif veya negatif etkilenmelere açıktır.(Aktaş, Sezgin, Şahbaz, Özkoç, Güneren, Giritlioğlu, Köroğlu, 2015: 222).Bu sebeple, turizm işletmelerinin turistlerin zihninde olumlu imaj oluşturabilmek için reklam, pazarlama gibi unsurları uzman kişiler aracılığı ile kullanmaları önem kazanmıştır.

2. 3. Medikal Turizm Talebini Artıran Sebepler

Medikal turizm talebini artıran faktörler çok çeşitlidir. Hastaların sağlık sigortalarındaki değişiklikler yüzünden kendi ülkelerindeki sağlık hizmetleri için ceplerinden para öder duruma gelmeleri, ülkeler arasındaki fiyat farklılıkları, ekonomik sebepler, ülkelerin sağlık kurumlarının artan nüfus yüzünden sağlık taleplerine zamanında cevap verememeleri ve bu nedenle oluşan uzun bekleme listeleri medikal turizm talebinin önemli sebepleridir. Ayrıca uluslararası akreditasyon olanakları, teknolojiye meydana gelen ilerlemeler, internet sayesinde bilgiye çabuk ulaşım sonucu bireylerin bilinç düzeyinin yükselmesi, uluslararası ulaşımın hızlı ve kolay hale gelmesi, yaşlı nüfusun artması gibi etkenler de Medikal turizme talepleri artıran etkenlerdendir.

2. 3. 1. Medikal Turizme Mevcut Olan Talebin Artması

Medikal turizm talep artışını maddeler halinde incelersek, teknolojik gelişmelerin medikal turizm hareketliliğine etkileri, medikal turizm hizmeti veren ülkelerdeki fiyat farklılıkları, ekonomik sebepler, alt yapı çalışmaları, uluslararası akreditasyon olanakları, ülkelerin sağlık sigorta sistemlerinde meydana gelen sorunlar gibi nedenlere ulaşabiliriz.

2. 3. 2. Teknolojik Gelişmelerin Medikal Turizm Hareketliliğine Etkileri

Son zamanlarda, Dünyada bilim alanında hızlı gelişmeler yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. İnternet ve ulaşım teknolojilerinde meydana gelen ilerlemeler sayesinde, internet aracılığı ile bilgiye rahatlıkla ulaşan insanların, bilinç düzeyi yükselmiştir.“(Bahar, Kozak, 2012:79-

80).Turizm sektöründe faydalanılan ve kullanılan bilişim teknolojilerine örnek olarak; bilgisayarlı rezervasyon sistemleri (BRS), global dağıtım sistemleri (GDS), uzaktan konferanslar, broşürler, bilgi videoları, bilgisayarlar, bilgisayarlı yönetim sistemleri, havaalanı elektronik data sistemleri, elektronik araç gereç ulaşımları, dijital telefon ağları, mobil haberleşme araçları, internet ve tüm iletişim hizmetleri verilebilir.

(Bahar, Kozak, 2012:79-80).

Sektördeki bütün birimler bu sistemlerden yararlanırlar.Böylece bireyler, hastalıklarının çaresine nerede ve nasıl ulaşabileceklerini kendileri araştırırlar.Tıbbi malzemelerin kullanımı, teknik araçların çalışabilmeleri belirli alt yapılar gerektirir. Elektrik, internet gibi donanımların, tıbbi teknik aletlerin çalışmasında önemli etkileri vardır.Medikal turizm taleplerinin artmasının diğer bir sebebi: Toplumdaki okuma-yazma düzeyidir. İnsanlar eğitim düzeyinin yükselmesi sonucunda, tıp bilimindeki yenilikleri takip ederler. Böylece mevcut olan hastalıklarının tedavisi hangi ülkede yapılıyorsa o ülkeye seyahat ederler.

Medikal turizmin gelişmesinde, sanayi devriminden sonra gelişen ulaşım olanaklarının çeşitliği de etkindir. Buharlı gemilerle başlayan sanayileşme, otomobil, hızlı trenler, bir kerede çok sayıda kişiyi, uzaklara taşıyabilen sesten hızlı uçaklar, rahat ve güvenli deniz taşımacılığı yapan kruvaziyer gemiler hastalara rahat ve huzurlu seyahat imkanları sağlar.

2. 3. 3. Medikal Turizm Hizmeti Veren Ülkelerdeki Fiyat Farklılıkları Ve Ekonomik Etkenler

Ekonomik seviyenin yükselmesinin önemli sebeplerinden biri sanayileşmedir. Sanayileşme ve küreselleşme sonucunda nüfusun ekonomik seviyesinin yükselmesi, sadece hastalığın oluşmasını değil, hastalığı yenmek için gerekli kaynakları da etkiler.Bireyler, çevre kirliliği gibi, sanayileşmenin negatif sonuçlarına maruz kalabilirler ve adı geçen olumsuz durumlar yüzünden fiziksel sağlıklarını kaybedebilirler.T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı tarafından 23-05-2017 tarihinde güncellenen bilgiye göre; “Küresel olarak dünya da 500 milyonun üzerinde kişinin sağlık turizmi (medikal, termal, yaşlı, engelli) amaçlı sınır ötesi hareketlilikte bulunduğu tahmin edilmektedir.”(<https://saglikturizmi.saglik.gov.tr/TR,23588/dunyada-saglik-turizmi.html>).

Ayrıca sağlık hizmetlerine ulaşmada medikal turizmin git gide yükselen küresel gelişimi, dünya genelinde birbirinden farklı sağlık hizmet sistemlerini ve ekonomilerini nasıl etkilediği her an daha çok önem kazanıyor. Medikal turizmin, ekonomik anlamda küresel

pazardaki büyüklüğü 29-40 milyar € arasında olduğu, dünya çapında yaklaşık 11 milyon kendi sınırının ötesine seyahat eden hastanın, ziyaret başına ortalama yaklaşık 3 bin 500 € harcadığı (örneğin tıbbi hizmetler, seyahat, konaklama ve yeme içme masrafları gibi) düşünülüyor.(<https://www.hospitalmanager.com.tr/medikal-turizminde-global-perspektif/güncelleme> 27 Ağustos 2018)

Günümüzde Medikal turizm talebini karşılayan ülkelerden en önemlileri; Hindistan, Tayland ve Singapur'dur. Tablo:3. de gösterildiği gibi, Hindistan, Medikal turizm alanında en çok talep gören ülkelerin başında gelir. Hastaların ameliyat olmak için beklememesi ve fiyat avantajından faydalanması, Hindistan'ı Medikal turizm alanında önemli bir noktaya getirir. "...bir batı ülkesinde diz kapağı ameliyatı için on sekiz ay beklenebilmektedir. Oysaki Hindistan'da bu bekleme süresi en fazla on gündür."(Tengilimoğlu,2017:167).

Tayland'da Medikal turizmin ilerlemesinin nedenleri, uzman doktorlar, misafirperver hasta bakım elemanları, fiyatların düşük olması, yüksek tıbbi teknoloji kullanımı, sağlık ve turizm hizmetine destek olan alt yapının kalitesidir. Tayland'da Medikal turizmin gelişmesindeki en önemli etkenlerden biri de şudur: Bu bölgedeki rakiplerine göre sağlık kurumu dışında yaşam giderleri lokantalar dahil olmak üzere fiyatları daha uygundur, bulaşıcı hastalık tehlikesinin daha düşük olmasını sağlayan hijyenik yaşam şartları vardır. (Tengilimoğlu,2017:167).

Singapur, Medikal turizm alanında dünya çapında ön sıralarda olan ülkelerdendir. Medikal tedavilerde Singapur, Hindistan ve Tayland örneklerindeki gibi fiyat avantajı sağlayan bir ülke değildir. Aksine "Singapur'un medikal turizm sektöründe sergilediği bu başarısında fiyat avantajı yerine sunulan hizmetlerin kalitesi ve sağlanan kolaylıklarında etkili olduğu söylenebilir."(Tengilimoğlu,2017:102).

Tablo 1-Bazı Ülkelerdeki Tedavi Maliyetleri

Tıbbi prose dür	AB D	Kost arik a	Kolo mbiy a	Hin dista n	Ür dü n	G. Ko re	Me ksik a	İsr ail	Tay lan d	Viet nam	Mal ezy a	Pol ony a	Sing apur	T R
Kalp	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$	28.	\$		\$	14.	\$	\$
Baypa	123.	27,0	14.8	790	14,	26,	27,	00	15,		12.1	000	17.2	1
s	000	00	00	0	40	00	000	0 \$	000		00	\$	00	3.
					0	0								9
														0
														0

anjiyo	\$	13.8	\$	\$	50	\$	\$	\$	\$		800	\$	\$	\$			
plasti	28,2	00	\$	7,10	570	00	17.	10,	7,5	4,2	0	\$	5.3	13,4	4,		
	00			0	0	\$	70	400	00	00			00	00	8		
							0								0		
Kalp	\$	30.0	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$		\$	\$	\$	\$			
Vana	170,	00	\$	10.4	9,50	14,	39.	28,	28.	17.	13,5	19.	16.9	1			
Değiş tirme	000			50	0	40	90	200	50	200	00	000	00	7.			
						0	0		0					2			
														0			
Kalça	\$	\$	\$	\$	80	\$	\$	\$	17.	\$	800	\$	\$	\$			
protez i	40.3	13.6	8400	7.20	00	21,	13,	36.	000	9.2	0	\$	5,5	13.9	1		
	64	00		0	\$	00	500	00	\$	50		00	00	3.			
						0		0						9			
Kalça	28.0	13.2	\$	9.70	9.0	19.	\$	\$	\$		\$	\$	\$	\$			
Yüze y Yenil eme	00	\$	00	\$	10,5	0	\$	00	50	12.	20.	13,	12.5	920	16.3	1	
			00		\$	0	\$	500	10	500		00	0	50	0.		
								0							1		
Diz	35.0	\$	\$	\$	\$	\$	\$	25.	14.	800	\$	\$	16.0	\$			
protez i	00	\$	12.5	7.20	6.60	9,5	17.	12.	00	000	0	\$	770	820	00	\$	1
		00	0	0	00	50	900	0	\$	\$		0	0		0,		
						0									4		
Spinal	\$	\$	\$	\$	10.	\$	15.	\$	\$	\$	600	\$	\$	1			
Füzyo n	110,	15.7	14.5	10.3	00	16.	400	33.	9,5	615	0	\$	620	12,8	6.		
	000	00	00	00	0	\$	90	\$	50	00	0		0	00	8		
						0		0							0		
Diş	250	800	1200	900	90	\$	900	12	\$		150	\$	\$	\$			

impla ntı	0 \$	\$	\$	\$	0 \$	1,3 50	\$	00	1.7 20		0 \$	925	2,70 0	1, 1 0 0
Diz bandı	14.0 00 \$	\$ 945 0	\$ 8,50 0	\$ 730 0	70 00	\$ 10. 20 0	\$ 6,5 00	\$ 17. 30 0	\$ 11, 500		\$ 815 0	\$ 6,7 00	\$ 920 0	\$ 8 6 0 0
Gastri kSlee ve	\$ 16,5 00	\$ 11,5 00	11.2 00 \$	600 0 \$	\$ 7,5 00	\$ 99 50	\$ 8.9 00	20. 00	\$ 9,9 00		\$ 840 0	\$ 940 0	\$ 11,5 00	\$ 1 2. 9 0 0 \$
Mide baypa sı	25.0 00 \$	\$ 12.9 00	\$ 12.2 00	700 0 \$	\$ 7,5 00	\$ 10. 90 0	\$ 11, 500	\$ 24, 00	16. 800		\$ 9,90 0	\$ 975 0	\$ 13,7 00	1 3. 8 0 0 \$
Hister ektom i	15.4 00 \$	\$ 690 0	\$ 2,90 0	320 0 \$	\$ 6.6 00	\$ 10, 40 0	\$ 4,5 00	\$ 14. 50 0	\$ 3.6 50		\$ 4,20 0	\$ 2,2 00	\$ 10,4 00	7 0 0 \$
Meme İmpla ntları	\$ 6,40 0	350 0 \$	2500 \$	300 0 \$	4.0 00	\$ 3,8 \$	\$ 3,8 00	\$ 3,8 00	350 0 \$	4.0 00	\$ 3,80 0	\$ 3,9 00	\$ 840 0	\$ 4, 5 0 0
rinopl asti	\$ 6,50 0	\$ 3,80 0	\$ 4,50 0	\$ 2,40 0	\$ 2,9 00	\$ 39 80	\$ 3,8 00	\$ 4,6 00	\$ 3,3 00	\$ 2.1 00	\$ 2,20 0	250 0 \$	\$ 2,20 0	\$ 3 1 0 0

Yüz	11.0	\$	4.00	350	\$	60	\$	\$	\$	\$	\$	4.0	\$	\$	
Germ	00	\$	4,50	0 \$	0 \$	39	00	4.9	68	395	415	355	00	440	6,
e			0			50	\$	00	00	0	0	0	\$		7
															0
															0
Lipos	\$	280	2500	280	14	\$	300	25	250	300	250	\$	\$	3	
uction	5,50	0 \$	\$	0 \$	00	2,9	0 \$	00	0 \$	0 \$	0 \$	1,8	2,90	0	
	0				\$	00		\$				00	0	0	
															0
															\$
Tum	800	500	3500	350	\$	50	\$	\$	\$	300	\$	\$	\$	4.	
mytuc	0 \$	0 \$	\$	0 \$	4,2	00	4,5	10.	5.3	0 \$	3,90	355	465	0	
k					00	\$	00	90	00		0	0	0	0	
								0							0
															\$
Lasik	4.00	\$	\$	\$10	\$	\$	1,9	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$	
(İki	0 \$	2,40	2,40	00	4.9	1,7	00	3,8	231	1.7	345	185	3,80	1,	
gözün		0	0	dola	00	00	\$	00	0	20	0	0	0	7	
ü)				r										0	
														0	
Korne	\$	9.80	N /	280	50	N /	N /	N /	\$		N /	N /	9.00	7	
a	17.5	0 \$	A	0 \$	00	A	A	A	3.6		A	A	0 \$	0	
(gözü	00				\$				00					0	
n														0	
başına														\$	
)															
Katar	350	\$	\$	150	\$		\$	\$	\$		300	\$	\$	\$	
akt	0 \$	1,70	1,60	0 \$	2,4		2.1	3,7	1,8		0 \$	750	3.25	1,	
cerrah		0	0		00		00	00	00				0	6	
isi														0	
(gözü														0	
n															
başına															
)															
IVF	\$	N /	\$	250	50	\$	500	\$	\$		\$	\$	\$	\$	
tedavi	12,4	A	5450	0 \$	00	79	0 \$	5,5	4.1		690	4.9	14.9	5,	

si	00	\$	00	00	00	0	00	00	2
									0
									0

Kaynak:<https://www.medicaltourism.com/compare-prices>

2. 3. 4. Uluslararası Akreditasyon Olanakları

Teknoloji bu kadar gelişmeden önce hastalar yüksek teknolojiden faydalanmak ve daha kaliteli hizmet almak için gelişmiş ülkelere doğru seyahat ederken, günümüzde aksi yönde hareket söz konusudur. Hindistan, Tayland, Singapur gibi ülkeler kaliteli sağlık hizmetlerini uygun fiyatlarla sunmaya çalışırlar. Sağlık kurumları, kaliteyi yakalamak adına oluşturdukları kurumsal yapıyı, kaliteyi değerlendiren araçları da kullanarak, kaliteye yönelik standartları oluşturmak için sistemli bir hale getirirler. Sağlık hizmetlerinin kalitesini artıran bu çalışmalar Medikal turizmin gelişmesini sağlar.

“Kalite; belirlenen şartlar altında ve belirlenen bir zaman süresi içinde istenilen fonksiyonları yerine getirebilme kabiliyetidir.”(Medikal turizm alanında rekabetçi konuma gelebilmek için mükemmelle ulaşmaya gayret etmek önemlidir. Yapılan bir hatanın telafisi pek mümkün değildir. En ufak bir hata dahi insan hayatına mal olabilir.

Hastaneler arasında rekabet ortamı oluşmasının sebepleri vardır. Bunlar tıpta kullanılan uygulamaların teknolojik düzeyinin yükselmesi, hasta sayılarının artması, tedavi başarı oranlarının günden güne yükselmesi ve hastaların beklentilerinin artmasıdır. Bu nedenler yüzünden sağlık kurumlarının, rekabet ortamında ön sıralarda yer almak adına standartlara uygun olmaları önemlidir. Medikal turizm sektöründeki akreditasyon, sağlık hizmeti veren kurumların hizmetteki performansını geliştirmek ve bu verimliliği arttırmak için organize edilmiş bazı koşulları, şartları oluşturup oluşturmadığını belirlemek için uygulanan bir değerlendirme aşaması olarak ifade edebiliriz (28.<https://www.sistempatent.com/belgelendirme/turizm/medikal-turizm-dostu-otel-sertifikasi/medikal-turizmde-yapilan-akreditasyon.aspx>).

Gelişmiş ülkelere hizmet sunmak isteyen sağlık kurumlarının, tedavi amaçlı medikal turizm alanında, kalite arayışı yüksek olan bu hasta grubuna akredite olan servis verenler ile hizmet edilebilir.

Dünyada son zamanlarda, akreditasyon konusunda en saygın kuruluş olarak, (farklı akreditasyon kuruluşlarının akreditasyonu ile ilgili olarak) Amerika Birleşik Devletleri merkezi odaklı bir organizasyon olan jointcommissioninternational (JCI), Avrupa'daki benzeri ise Europeanfoundationforqualitymanagement (EFQM)'dır. (<https://www.sistempatent.com/belgelendirme/turizm/medikal-turizm-dostu-otel-sertifikasi/medikal-turizmde-yapilan-akreditasyon.aspx>).

Sağlık kurumlarının akreditasyon almak için bir süreçten geçmeleri söz konusudur. “Bir akreditasyon süreci, bağımsız denetim kuruluşunun varlığı, bu kuruluşun standartları, süreç sonunda verilecek sertifika/ belgenin meşruiyeti ve sürecin devamlılığı için destek olmak üzere dört temel bileşen ile çalışmaktadır...”(Tengilimoğlu,2017:332-333).Bu süreci tamamlayan ve sürdürebilen sağlık kurumu uluslararası rekabette ön sıralarda yer alır. Standartlar, kaliteli hizmet sunumu ve normların kurumda uygulanması sürecin safhalarıdır.

Medikal turizm arzı sunan ülkeler ve sağlık kurumları, daha çok turist çekebilmek için, kalitelerini iyileştirmek, hasta ve çalışan memnuniyetini artırmak, mesleki lisans, sertifikasyon ve akreditasyonlarını bildiren belgeleri güncel halde tutmak, otel hizmetlerinde yüksek konfor sağlamak, uzman hekimlerin çalıştığı tam donanımlı hastaneler yapmak durumundadırlar. Bu nedenler yüzünden kalite aracı olarak genellikle uluslararası akreditasyon uygulamalarını tercih ederler.“Akreditasyon, dünyanın pek çok ülkesinde, sağlık sistemlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmakta ve sağlık bakım kalitesini değerlendirmede ve iyileştirmede önemli rol oynamaktadır.”(Tengilimoğlu,2017:331).

ISQua, uluslararası alanda, sağlık alanında akreditasyon faaliyeti gerçekleştirmek üzere faaliyet yapan kurumları akredite eden, akreditörlerinakreditörü olarak bilinen kuruluştur. Kar amacı olmayan ve bağımsız çalışan kurum Dünya Sağlık Örgütü ile birlikte çalışır. Kurum, akreditasyonunu almayı hak eden sağlık kurumlarında, akreditasyon temel ölçütlerinin en iyi düzeyde uygulandığını garanti eden küresel bir oluşumdur.

“Medikal turizm alanında bilinen en eski akreditasyon kuruluşlarından biri JointCommission International (JCI) dir.JCI Misyonunu, “eğitim, yayınlar, danışma, değerlendirme ve akreditasyon hizmetleri yoluyla uluslararası toplumdaki bakımın güvenliğini ve kalitesini artırmak” olarak tanımlamıştır.”(Tengilimoğlu,2017:340-341).

JCI akreditasyon belgesini alabilmek için, sağlık kuruluşunun ölçülebilir unsurlarının hepsinin JCI tarafından belirlenen içerikler çerçevesinde ve belirlediği standartlar içinde olması, ayrıca gösterilen performansında sürdürülebilir olması ön koşuldur.

Adı geçen iki akreditasyon belgesi veren kurumların dışında Avrupa merkezli bir sivil toplum örgütü olan ISO vardır. “23 Şubat 1947’de yeni kuruluş olan ISO resmen faaliyete geçti. ISO Uluslararası Standartları, ürün ve hizmetlerin güvenli, güvenilir ve kaliteli olmasını sağlar. İşletmeler için, israfı ve hataları en aza indirerek ve verimliliği artırarak maliyetleri düşüren stratejik araçlardır.”(<https://www.iso.org/about-us.html>).

Tablo 2-Medikal turizm Alanında Öne Çıkan Ülkelerin JCI Akreditasyon Belgesi Olan Hastane Sayıları

Ülkeler	JCI Akreditasyon Belgesi Olan Hastane Sayısı
Hindistan	34
Tayland	47
Singapur	9
Malezya	10
Meksika	6
Almanya	2
Belçika	20
Brezilya	37
Kosta Rica	2
Birleşik Arap Emirlikleri	93
Macaristan	2
Filipinler	4
Ürdün	5
Suudi Arabistan	74
Panama	2
Güney Kore	2
Türkiye	30
Tayvan	5
Arjantin	1
Çin	86
İspanya	14
Avustralya	1
İsrail	13
Japonya	22

Kaynak;<https://www.jointcommissioninternational.org/about-jci/accredited-organizations>

2. 3. 5. Ülkelerin Sağlık Sigorta Sistemlerinde Meydana Gelen Sorunlar

Sağlık giderlerinin maliyetlerinin günden güne yükselmesi sağlık sigorta sistemleri konusunda hükümetler üzerindeki baskıyı artırmıştır.

Yükselen sağlık giderleri sebebi ile yetkililer sağlık sigortalarının maliyetlerini azaltmaya çalışırlar. Bu nedenle ya sağlık sigorta sistemini özelleştirirler ya da daha önceden sağlık sigortası içinde var olan bazı tedavileri sigorta dışı bırakırlar. Sağlık alanında yetkililer tarafından yapılan bu değişiklikler yüzünden, insanlar, sağlık sigortası aracılığı ile tedavi göremezler. Hatta uzun süre sıra beklemek zorunda kalırlar veya yüksek tedavi masraflarını ödeyemez hale gelirler. Ayrıca bazı kişilerin sağlık sigortası olmadığından, sağlık giderlerini ülkelerinde karşılayamazlar. Sağlık sigortası kapsamı dışı bazı tedavilere ihtiyaç duyan hastalar, kozmetik, diş veya estetik gibi bu hizmetleri ucuza alabilecekleri ülkelere seyahat ederler.

Hastalar bazen kendi ülkelerinde uygulanmayan tedavi yöntemleri için de başka ülkelere seyahat edebilirler. “Bu grup hastalara verilebilecek en kolay örnekler ise cinsiyet değişimi ameliyatları, kürtaajlar ve kendi ülkesinde uygulama limiti olan IVF denemeleri gösterilebilir.”(<https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/10945,03pdf.pdf?0>).

“En uç örnek ise İsviçre’de bazı kantonlarda verilen ötenazi izni nedeniyle İsviçre’ye doğru yapılan hasta hareketliliğidir.”(<https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/10945,03pdf.pdf?0>)

ABD’de uygulanan üç sağlık sigorta sistemi, Medicare, Medicaid ve Military (Askeri) sigorta sistemleridir. 65 yaş ve üstüne, 65 yaş altına ve engellilere, ALS hastalarına ve son dönem böbrek hastalarına hizmet eden Medicare, adı geçen alt başlıklardan oluşan sosyal sigorta sistemidir. Kamu kaynaklarından toplanan vergiler ile giderleri karşılanan Medicare federal sosyal güvenlik sistemidir(<http://www.satürk.gov.tr/images/pdf/ust/amerika.pdf>).

Medicare sigorta sisteminin bazı hizmetlere ödeme yapmaması “1977 yılında Sağlık Sigortası Maliyet Kontrolü Yasa’sının çıkarılmasına neden olmuştur.”(<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1530/senizkocer.pdf>).

Özellikle diş bakımı gibi oldukça gerekli olan sağlık hizmetleri, gözlük ve işitme cihazları gibi sürekli kullanılma ihtiyacı olan gereçler, uzun tedaviler gerektiren yaşlılık hastalıklarının giderlerinin karşılanmadığı Medicare programı yüzünden, Medikal turizm talebi, bu hizmetlerin ucuz olarak karşılanabildiği ülkelere doğru yön alır.

Medicaid sağlık sigorta sisteminde pek çok hizmet verilir. “1982 yılında, hastalık fonları üyelerinden tedaviler, diş tedavileri, hastane hizmetleri ve diğer hizmetler için ek

ödeme alınmaya başlanmıştır. Bu ödemeler 1989 yılında Sağlık Reformu Yasası ve 1993 yılında Sağlık Hizmetlerinde Yapısal Reformlar Yasası ile artırılmıştır”(<http://www.satürk.gov.tr/images/pdf/ust/almanya.pdf>,).

ABD vatandaşları, sağlık hizmetlerindeki bu eksiklik yüzünden, hizmetin daha ucuz sağlandığı ülkelere yönelirler.

ABD’de Özel Sağlık Sigortaları ise işveren tarafından sağlanır, ancak bu sistemde de bazı eksiklikler söz konusudur. Bu eksikliklere ek olarak yüksek teknoloji kullanımına, dış hekimlerinin hizmetlerine sınırlama, hasta katkı payları arttırılmıştır (<https://www.google.com/search?q=saturk+almanya&oq=saturk+almanya&aqs=chrome..69i57j0l6j69i60.5441j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>).

Sigorta dışı olan insanlar kanser, kalp gibi önemli ve ölümcül hastalıklarda tedavi görme şansına sahip değildirler. Sağlık sigortası kapsamında olan kişiler bile sigorta kapsamı tam olarak hastalıkların tümünü içermediğinden ek ödemeler yaparlar.

“Amerika’da sağlık hizmeti sunan birçok kuruluşun diğer ülkelerdeki medikal turizmle ilgili kuruluşlarla olan profesyonellik çerçevesinde iş ortaklıkları ve anlaşmaları da dünya çapında medikal turizm sektörünü destekler niteliktedir.

Örnek olarak; Cleveland Klinik Abu Dhabi’de bir sağlık hizmeti ağı olan SkeikhKhalifa Medikal şehrini yönetmekte; Duke Üniversitesi Singapur Ulusal Üniversitesi ile Duke-NUS Tıp Enstitüsünü şekillendirmek adına ortaklıklar kurmakta...”(<https://www.deik.org.tr/uploads/birlesik-krallik-saglik-turizmi-raporu-2015.pdf>).

ABD sigorta kuruluşları yurt dışı anlaşmalarla ülke dışındaki sağlık hizmeti sunan şirketlerle bağlantılar kurarak, sağlık hizmetlerinden geri ödemede çıkar elde ederler.

İngiltere’de ise sağlık hizmetleri, devlet tarafından Ulusal Sağlık Sistemi (NHS) aracılığı ile ve ücretsiz olarak sağlanır. NHS’in dışında, bireylerin ücret karşılığı sağlık hizmeti alabileceği, özel sektörün hizmet verdiği, özel sağlık sigorta sistemi de mevcuttur. “NHS üzerinden sağlık hizmeti almak isteyen hastaların öncelikli pratisyen hekim veya aile hekimi olarak tanımlanabilecek GP’lere (general practitioner) başvurması gerekmektedir.”(<https://www.deik.org.tr/uploads/birlesik-krallik-saglik-turizmi-raporu-2015.pdf>).

Bireyler pratisyen hekimleri görmeden kendi inisiyatifleri ile uzman hekimleri göremezler. NHS sisteminde hastaların doktor tercih hakları yoktur. İngiltere Medikal turizm alanında turist gönderen ülkeler arasındadır. “...2010 yılında Birleşik Krallık’ta yerleşik 63.000 kişi, yani toplam nüfusun %0,1’i, sağlık hizmeti almak amacıyla yurtdışına

çıkmiştir.”(Yirik,Ekici, Baltacı,2015:151-152). Nüfusun önemli bir kısmının yurt dışında sağlık hizmeti arayışına girmesi sebebiyle İngiltere Medikal turizm ile ilgilenen bir ülke konumundadır.

“İngiliz Krallığı’nın medikal turizmle bu denli ilgilenmesinin sebepleri olarak ise Sağlık Sistemi’ndeki hasta bekleme listelerinde çok fazla ismin yer alması ve sıralarının gelmesini beklerken özel bir tesisin faturalarını da ödeyemeyecek hastaların alternatifler araması gösterilmektedir.”NHS sisteminde ücreti devlet tarafından karşılanmadığı için, hastalar tarafından alınamayan sağlık hizmetleri de söz konusudur. “Devlet tarafından çoğu hasta için karşılanmayan en önemli hizmetler ise reçeteler, göz tedavileri, dişçilik hizmetleri ve estetik ameliyatlardır.”

(<https://www.google.com/search?q=saturk+ingiltere&oq=saturk+ingiltere&aqs=chrome..69i57.5398j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>) İngiltere’de tedavi olabilmek için hastaların bekleme sıralarının uzunluğu, özel sağlık sigortalarının ücretlerinin fazla olması, NHS sisteminde bazı tedavilerin kapsam dışı olması gibi sebepler Medikal turizme talebi artırır.

Almanya’da sağlık sigorta sistemi, sigortalının kazancından kesilen prim ve işverenin katkısı ile işleyen bir sistemdir. Almanya sağlık sigorta sistemi, Avrupa’nın ilk, dünyada ise en iyi sayılan, devletin desteklediği kişiye özel sigorta planı ile her birey için geniş kapsamlı sağlık hizmetlerinin sağlandığı bir sağlık hizmetleri sistemine sahiptir.(<https://www.google.com/search?q=saturk+almanya&oq=saturk+almanya&aqs=chrome..69i57j0l6j69i60.5441j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>).Almanya’da sağlık finans sistemi, hastalık sigorta fonları devlet tarafından ya da devlet dışı bağımsız sigorta kurumları sayesinde toplanır. Sistemin esas finans kaynağı kazanca dayalı sigorta primleridir. Almanya’da sağlık hizmetinin ücreti pazarlık yöntemi ile belirlenir, hekimin ücreti hasta ve hekimin karşılıklı pazarlığı ile netleşir. Sağlık hizmeti ise sigorta fonunun, doktor ve hastaneden satın alınması ile karşılanır.

Almanya’da hasta öncelikle aile hekimine görünmek durumundadır. Aile hekimi gerekli görürse branş hekimine yönlendirir. Branş uzmanları kendi özel muayenehanelerinde hasta bakarlar ve hastalar branş hekimlerini görmeden hastanelere baş vuramazlar. Branş doktorunu görmeden hastaneye giden hastalar ücretlerini kendileri öderler. Ayrıca hastanın özel sağlık sigortası varsa hekim seçme hakkı vardır, öncelikli randevu alabilir. Sağlık sisteminin bu özellikleri Almanya’da hem Medikal turizm talebinin yurt dışına doğru yönelmesine neden olmuştur hem de “1977 yılında Sağlık Sigortası Maliyet Kontrolü Yasa’sının çıkarılmasına neden olmuştur.”

(<https://www.google.com/search?q=sargutan+almanya&oq=sargutan+almanya&aqs=chrome..69i57j0j69i60.7608j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>), “1982 yılında, hastalık fonları üyelerinden tedaviler, diş tedavileri, hastane hizmetleri ve diğer hizmetler için ek ödeme alınmaya başlanmıştır. Bu ödemeler 1989 yılında Sağlık Reformu Yasası ve 1993 yılında Sağlık Hizmetlerinde Yapısal Reformlar Yasası ile artırılmıştır.”(<http://www.sargutan.com/ALMANYA%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf>).

Almanya sağlık sigortası kapsamında değişiklikler yapılması ve kapsamın daraltılması hastaların cebinden daha fazla ödeme yapmaları anlamına gelir. Aile hekimlerine Almanya’da, üç aylık periotlarda sabit bütçeleme zorunluluğu, bazı ilaçlara reçete sınırı konulması ve hekimlerin her ilacı yazabilme özgürlüğün kaldırılması programa alınmıştır. Ayrıca yüksek teknoloji kullanımına sınır, diş hekimliği hizmetlerinde bazı kısıtlamalar ve sigorta sahibinin katkı payının artırılması uygulanmaya başlamıştır (<https://www.google.com/search?q=saturk+almanya&oq=saturk+almanya&aqs=chrome..69i57j0l6j69i60.5441j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>).

Bunun yanı sıra ihtiyar nüfusu çok olan Almanya’da bu nüfusun sağlık sistemindeki harcaması da azaltılmıştır. Bu değişiklikler Medikal turizmin daha ucuz sağlık hizmeti veren ülkelere doğru kaymasına sebep olur.

2. 3. 6. Medikal Turizm Talep Eden Ülkelerin İncelenmesi

ABD, İngiltere, Almanya: Dünyanın en pahalı sağlık hizmeti sunan ülkesi olan ABD’de sağlık standartları oldukça yüksektir, ancak her vatandaş bu standartlara uygun hizmet alamamaktadır. Özellikle sağlık sistemindeki artan maliyetler ve sağlık sigortalarının her vatandaş kapsaması nedeni ile ülkede Medikal turizm talebi oluşur.

Sağlık sigortası olmadığı için veya sigortanın kapsamı dar olduğu için yüksek teknolojiye sahip sağlık hizmetlerinden yararlanamayan Amerikan vatandaşları, ülkelerindekinden daha ucuz sağlık hizmeti almak için yurt dışına yönelirler.

ABD’de yaşlı nüfusun artması nedeni ile uzun süreli tedavi maliyetleri de artar. Bu nedenle yaşlı nüfus da yurt dışı Medikal turizm hizmeti için seyahat eder. Uzun süreli bakım gerektiren yaşlı nüfusun sağlık ödemeleri için değişik yollar söz konusudur. Bazı hastalıklar Medicare sigorta sisteminin kapsamı dışında olduğu için sigortalı hasta ağız sağlığı, kulak ve

göz sağlığı gibi hizmetleri almak için tamamlayıcı özel sağlık sigortası satın almak durumunda kalırlar. (<http://www.sargutan.com/ALMANYA%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf>)

ABD’li Hastaların Yurt Dışına Gitme Sebepleri

- Sağlık sigortası olmayanlar
- Sağlık Sigortalarının ödemediği tedaviler
- Kozmetik tedaviler
- Amerika'da onaylanmayan tedaviler
- Orijinal ülkesinde tedavi olmak isteyen yabancı uyruklular

ABD’li Hastaların Tedavi İçin Gittiği Ülkeler:

Asya : %62, Hindistan, Singapur, Güney Kore, Malezya, Tayland

Güney ve Orta Amerika : %36 Meksika, Brezilya, Kosta Rica, Arjantin

Diğer Ülkeler : %2”(<https://docplayer.biz.tr/1646274-Abd-de-saglik-turizmi.html>,,,, okunma tarihi11-12-2019)

İngiltere, gelişmiş ekonomisi ve yaşam standartlarının yüksek olması ile anılan bir ülkedir. NHS, Ulusal Sağlık Sistemi (NationalHealth Service) İngiltere’de aile hekimleri, GP’ler (pratisyen doktor) ve devlet hastaneleri tarafında ücretsiz sağlık hizmeti sunan bir sistemdir. Ancak bazı sebepler yüzünden İngiltere, Medikal turizm talep eden ülkeler arasındadır.

İngiltere Sağlık Sistemi standartlarında belirtildiği üzere pratisyen doktoru aracılığı ile uzman doktora gönderilen hastaların 18 haftalık süre içinde tedavi görmeye başlama hakkı, kanserden şüphe duyulduğunda ise 2 hafta içinde bir uzman tarafından muayene edilme hakkı var olmasına rağmen, NHS her hastanın bu hakkını koruyamamakta ve bazı uzmanlık alanlarında hükümetin talep ettiği şartların altına düşülmektedir.(<https://www.deik.org.tr/uploads/birlesik-krallik-saglik-turizmi-raporu-2015.pdf>). Tedavi süresinin uzaması, sağlık hizmeti için olumsuz bir durumdur. Erken teşhis ve tedavi fırsatını yakalayamamak sağlık konusu için ölümcül sonuçlar doğurabilir

İngiltere Sağlık Sisteminin gelir kaynaklarının az olması yüzünden nedeniyle sorunlara çözüm olarak örneğin, iyileşme umudu olmayan hastalara pahalı operasyonların yapılmaması önerilmektedir.(<https://docplayer.biz.tr/108806568-Birle%C5%9Fik-krallik-saglik-sistemi-incelemesi-amaclar.html>). Bazı tedavilerin sigorta dışı kalması, bazı tedavilerin cepten ödenme durumu, İngiliz vatandaşlarını Medikal turizme yöneltmiştir.

Almanya'daki mevcut sigorta sistemi, devletin desteği sayesinde herkes için sağlık hizmeti sunmaya çalışan bir sistemdir.

Sağlık sigorta fonları, merkezi hükümetin dışında bağımsız organizasyonlar tarafından toplanır. Bu fonlar sağlık tesislerini kurarlar. Her birey kendi sağlığını korumakla yükümlüdür. Sağlık eğitimi, yerel yönetimler ve devlet tarafından paylaşılmıştır.

Artan sağlık hizmeti maliyetlerini azaltmak adına Almanya'da "Her reçete başına 4-5 Euro, dış sağlığı hizmetlerinde %35-50, fizik tedavi işlemlerinde %15, ambulans nakillerinde nakil başına 13 Euro gibi katkı payı uygulamalarına geçilmiştir."(<https://www.google.com/search?q=saturk+almanya&oq=saturk+almanya&aqs=chrome..69i57j0l6j69i60.5441j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>).

"Dış tedavisine sigortalar ancak son derece asgari ölçüde müdahil olmakta, bu nedenle de esasen Almanya'da pahalı olan tedavinin büyük bir bölümünün özel olarak karşılanması beklenmektedir. Sigortaların gözlük çerçevesine ve gözlük camına da katkısı yoktur. Ayrıca reçete ile alınan ilaçlarda da nispeten cüzi bir oranda özel katkı payı bulunmaktadır."(<https://www.seyahatsagligi.gov.tr/Site/SaglikBilgisi/DEU>)

Almanya'da sigortanın her hastalık tedavisini tam karşılamaması ve katkı paylarının artması, bekleme sürelerinin uzaması, tedavilerin maliyetlerinin artması ve cepten ödemelerin yapılması Alman vatandaşlarının Medikal turizme yönelmesine sebep olur.

Adı geçen ülkelerde Medikal turizm kapsamındaki tedaviler ise şu şekilde sıralanabilir;

"Ortopedi- Kalça, Diz, Bel ve Omurga, Kanser Tedavisi- Teşhis, Cyberknife, Kök Hücre, Kalp İşlemleri- Anjiyoplasti, Bypasslar, Kapakçık Değişimleri, Kök Hücre, Nakiller- Karaciğer, Böbrek, Akciğer, Dış Tedavisi- İmplantlar, Venerler, Kronlar, Bariatrik Cerrahi- Mide Kelepçesi, Gastrik Bypass, Tüp Mide, Alternatif- Akupunktur, Önleyici, Homeopati, Yöresel, Kök Hücre Tedavileri- Alzheimer, ALS, Parkinson, Felç, Kalp, Estetik Cerrahi- Yüz Germe, Göğüs İmplantları, Düzeltici, Kısırlık Tedavileri- Tüp Bebek, Doğurganlık, Hormonal Bozukluklar, Rehabilitasyon ve Geriatrik- Akut ve Kronik Durumlar, Geriatrik Bakım"(Tengilimoğlu,2017:103)

2. 4. Medikal Turizm Arzını Artıran Sebepler

Medikal turizm arzını artıran sebeplerden bazıları, medikal turizme var olan talebin artması, ülkelerin asıl gelirlerinin turizm geliri olması, ülkelerin coğrafi ve politik üstünlükleri, ülkelerde uygulanan sağlık hizmetlerinin kaliteli ve teknolojik donanımının yüksek düzeyde olması, ülkenin geleneklerinden gelen sağlık turizmine önem veren bir sosyal yapısının varlığı, ülke politikasının yabancı sermayenin ülkeye girişine uygun olması, ülkenin yurt dışında eğitim gören sağlık personeline sahip olmasının üstünlüğü gibi sebeplerdir.

2. 4. 1. Medikal Turizme Var Olan Talebin Artması

19. ve 20. Yüzyılda dünya genelinde meydana gelen teknolojik, bilimsel, ekonomik, kültürel gelişmeler pek çok değişimlere sebep olmuştur. Değişimler sağlık, ekonomi, eğitim, kültür ve sosyal alanda gelişmeler yaratmıştır. Bilim ve teknolojinin gelişmesi sonucunda sanayileşme devrine giren dünya ülkelerinde çevre kirliliği, gürültü, stres gibi hastalıklar baş göstermiştir. Sanayileşme yüzünden bazı ülkelerde temiz su kaynakları olumsuz yönde etkilenmiştir, ayrıca kurulan fabrikalar yüzünden de temiz havaya ulaşmak zorlaşmaya başlamıştır. İnsan sağlığını etkileyen bu faktörler Medikal turizm talebini artırmıştır.

Aydın, dünyada bazı ülkelerin medikal turizmde üst düzeylere çıkmalarının çeşitli sebepleri nedenler olduğunu bildirmiştir, örneğin; ülkenin esas gelirinin turizm geliri olması (Singapur, Tayland, Kostarika vb.), ülkenin coğrafyasının turizme elverişliliği (Ürdün, İran, Malezya, Brezilya vb.), ayrıca sağlık hizmetlerinin kalitesi ve teknolojik donanımın iyi olması; (Almanya, ABD, Güney Kore vb.), ve geleneksel olarak sağlığa önem vermeleri; (Macaristan termal turizm, Hindistan medikal turizm vb.), hatta yabancı sermaye girişinin yüksek olması ve yurt dışında eğitim gören doktor üstünlüklerini kullanmaları (Ürdün, Hindistan, Malezya, Brezilya, Malta vb.), ayrıca bazı ülkelerin birçok açıdan avantajları bir arada bulundurması (coğrafi konum, turizm ülkesi olması, sağlıkta ileri teknoloji, kaliteli sağlık hizmeti sunumu, ekonomik fiyat) (Türkiye, Malezya, İsrail vb.) vb. olarak belirtmektedir. (<https://docplayer.biz.tr/5013782-Turkiye-saglik-medikal-turizmi-stratejisi-2023.html/>).

2. 4. 2. Ülkelerin Asıl Gelirlerinin Turizm Geliri Olması

Singapur’da Medikal turizm alandaki gelişmelerin önemli bir nedeni, “Sağlık Bakanlığı destekli Sağlık Çalışanı Geliştirme Programı kapsamında Singapur’lu doktorlar dünyanın en iyi sağlık merkezlerine gönderilip eğitilmekte ve ardından hizmet için ülkelerine geri dönmektedirler.”(<http://www.satark.gov.tr/images/pdf/ust/singapur.pdf>).

Ülkenin devlet yönetimi Medikal turizmin gelişmesi, doktorların uzmanlaşması için gerekli desteği verir. Bu sebeple dünya çapında uzman olan doktorlar, ülkenin alt yapısı da medikal alanda yeterli teknolojiye sahip olduğu için ülkelerinde hizmet verirler.

“Singapur’da yer alan en önemli sektör ve kümelerden biri de biyoteknoloji ve medikal teknolojilerdir. Bu kapsamda, 2001 yılından itibaren biyoteknoloji konusuyla ilgili ayrı bir merkez oluşturulması düşüncesi ağırlık kazanmış ve aynı yılın Aralık ayında bu alanda firmaların, merkezlerinin ve enstitülerin bulunduğu Singapur Biopolis’in temeli atılmıştır.”(<http://www.ikmib.org.tr/files/images/content/haberler/singapur%20sa%C4%9Fl%C4%B1k%20sekt%C3%B6r%C3%BC%20raporu.pdf>)

Ülkenin Medikal sektörüne verdiği destek özellikle AR-GE çalışmalarını desteklemesi ve bu tip yatırımlar yapması, sektörü güçlendirir. “Biopolis konum olarak tüm merkezlere yakın olarak tasarlanmış olup, biyomedikal bilimler ve biyoteknoloji ile ilgili kamu araştırma enstitüleri de Biopolis’in faaliyete geçmesiyle birlikte buraya taşınmıştır.”(<http://www.ikmib.org.tr/files/images/content/haberler/singapur%20sa%C4%9Fl%C4%B1k%20sekt%C3%B6r%C3%BC%20raporu.pdf>) Singapurda Medikal turizm alanında çalışmalar yapan “ SingaporeMedicine” adında bir yapı vardır.

Sağlık Bakanlığının rehberliğindeki bu yapıda hem özel sektörden katılımcılar hem kamu sektöründen birimler yer alır. SingaporeMedicine de yer alan kurumlar “Ekonomik Kalkınma Kurulu (TheEconomic Development Board), Singapur Uluslararası Girişimi (International Enterprise Singapore) ve Singapur Turizm Kurulu (TheSingaporeTourism Board) bulunmaktadır.”(<http://www.satark.gov.tr/images/pdf/ust/singapur.pdf>).

Adı geçen kurum Singapur Medikal turizmi için oldukça önemlidir. “SingaporeMedicine ile amaç; yalnızca iş ve eğlence amaçlı turizm alanında değil, üst düzey

satın alınabilir maliyetlerde güvenilir bir sağlık bakım alt yapısı oluşturarak sağlık turizmi alanında da söz sahibi olmaktır.”(Tengilimoğlu,2017:108).

Singapur Medikal turizm alanında dünya genelinde söz sahibi olmak için en önemli turizm fuarlarına katılır. “Ülkenin en güçlü sağlık grubu tarafından 2005’ten beri “Uluslararası Sağlık Hizmetleri Fuarı ve Konferansı (The International Healthcare FacilitiesExhibition& Conference-IHFEC) düzenlenmektedir.”(Tengilimoğlu,2017:108).

2. 4. 3. Coğrafi ve Politik Konum Üstünlüğü

Malezya, deniz ve kara ulaşımına çok uygun bir ülkedir. Malezya Asya’nın Medikal turizm alanında gelişme gösteren bir ülkesidir. Tablo 3’de gösterildiği gibi ‘Medikal turizmde Öne Çıkan Ülkelerin Yıllık Hasta Sayılarına Ve Elde Ettikleri Gelire Göre sıralamasında beşinci sırada olan Malezya Asya krizini yaşayan ülkelerden biridir. “Bu krize cevaben, Malezya’daki özel hastanelerin, hastaları ülkeye çekmek için yabancı ülkelere yönelik sağlık hizmeti sunma politikalarını geliştirmesi adına hükümet Ocak 1998’de Sağlık Bakanlığı tarafından Medikal ve Sağlık Turizmi Geliştirme Ulusal Komitesi oluşturulmuştur.”(https://www.researchgate.net/publication/228131606_Medical_Tourism_in_Malaysia_International_Movement_of_Healthcare_Consumers_and_the_Commodification_of_Health_care).Malezya hükümeti, Medikal turizmi geliştirmek adına kurduğu komisyon sayesinde ekonomik krizi fırsata dönüştüren bir politika izlemiştir.

2.4.4. Sağlık Hizmetlerinin Kaliteli Ve Teknolojik Donanımının Yüksek Düzeyde Olması

Bilim dünyasındaki gelişmeler, teknolojiye meydana gelen değişimler turizmin ilerlemesine doğrudan etki ederler. Sanayi devriminden sonra meydana gelen değişimler turizme, ulaşım, iletişim gibi konularda hız ve yenilik getirir. Özellikle Medikal alanda teknolojik değişimler, yeni görüntüleme teknikleri, farklı tıbbi analiz araçları aracılığı ile ilerlemenin yolunu açar. İnternet sayesinde uluslararası iletişim kısa yoldan ve hızla bilgiye ulaşmayı sağlar. ABD kaliteli ve yüksek teknolojiye dayanan tedaviler konusunda dünyada önemli bir yere sahiptir. Ülkedeki dünyaca ünlü, başarılarını ispat etmiş saygın tıp merkezleri (Mayo Clinic, Houston Cleveland Clinic gibi), tıp fakülteleri ile güven duygusu veren bir ülkedir.

2.4.5. Ülkenin Geçmişinden Gelen Sağlık Turizmine Önem Veren Politikalara Sahip Olması

Hindistan'ın sosyo-kültürel yapısı, geleneklerine bağlı doğu kültürünü temsil eder. Geçmişten gelen en önemli tarihi eserlerden birine, Taç Mahal gibi bir değere sahiptir. Taç Mahal dünya genelinde turizm çekiciliği yüksek bir tarihi eserdir. Ayrıca “Sağlık Turizmi alanında oldukça iddialı olan Hindistan özellikle son yıllarda ileri teknoloji ve modern hastane yapılanması alanında ciddi mesafeler kat etmiştir.”(Tengilimoğlu,2017:167). Medikal turizm alanında dünya çapında etkili bir yere sahip olabilmek için öncelikle hastanelerin hastalara en ileri teknoloji ile hizmet vermesi önemlidir. Bu özellikten başka eğitim hayatını yurt dışında geçirmiş, iyi düzeyde bilgi ve tecrübeye sahip doktor ve sağlık elemanı sayesinde bu hastaneler hizmet kalitesini daima yükseltmektedirler. (Tengilimoğlu,2017:167).

İleri teknolojiye sahip hastanelerde, hastalara uzman hekimlerin ve misafirperver davranışlar sergileyen sağlık personelinin bir arada hizmet vermesi, medikal turizmin gelişmesi ve talep edilmesini sağlayan önemli etkenlerdendir. Aslında son zamanlarda Hindistan'a tedavi amaçlı seyahat eden hasta sayısında hızlı bir artış dikkat çekmektedir, çünkü ucuz fiyatın yanı sıra tedaviye ulaşmanın kolaylığı, bekleme süresine gerek duyulmadan seyahatin hemen ikinci gününde hastanın operasyonu alınabilmesi ve tedavisinin başlayabilmesi bu artışın önemi sebebidir.⁶⁷Hastanın en kısa zamanda operasyona alınabilmesi, ona psikolojik açıdan olumlu motivasyon sağlar. Hasta kendisine değer verildiğini düşünür.

Hindistan'ın ekonomik potansiyeli oldukça yüksektir. Ekonomisindeki devlet yönetimi ve otoritesi zamanla azalırken, özel sektör önemli yol kat etmiştir. Hindistan sağlık sisteminde güçlü bir özel sektör yer alır. 1990'ların başından bu yana Hindistan ekonomisi uygulanan liberalizasyon politikaları sonucunda son on yılda ortalama % 7'nin üzerinde büyüme göstermiş ve bu dönemde yoksulluk %10 azalmıştır, ayrıca on 4-5 yılda büyüme oranları %10'lara yaklaşmıştır.(<http://www.satark.gov.tr/images/pdf/ust/hindistan.pdf>, Erişim tarihi: 6-12-2019).

Bütün dünyanın yaşadığı mali problemler Hindistan'ı da etkiler, ancak küresel sorunlar ortadan kalkınca, alt yapı yatırımlarına aralıksız devam ettikleri için Hindistan ekonomisinin tekrar büyüme trendini yakalaması olasıdır. İşgücü içinde İngilizceyi iyi

düzeyde bilen, iyi eğitimli, deneyim sahibi bir nüfusunun olması, sağlık turizmi alanında diğer gelişmiş ülkelere oranla Hindistan’a avantaj sağlamaktadır.(<http://www.satürk.gov.tr/images/pdf/ust/hindistan.pdf> , Erişim Tarihi: 6-12-2019).

Hintliler, bazı eyaletleri özellikle belirli müdahalelerin yapıldığı bölgeler olarak belirlerler ve bölgenin uluslararası bir şöhret kazanmasını sağlarlar. Ülkede “Yeni Delhi’nin kardiyoloji ile Chennai’nin göze yapılan müdahaleler ile uluslararası bir üne...” sahip olması gibi örnekler vardır. Hindistan’ı Medikal turizm alanında ön sıraya çıkaran bir diğer önemli etken ise hükümetin medikal vize uygulamasıdır. “Varolan pazarın potansiyelinin farkında olan Hindistan’ın diplomatik temsilciliklerinin sağladığı vize kolaylıkları gerçekten yapıcılık da çok üst seviyededir.”(Yirik,Ekici, Baltacı,2015:21). Hindistan’da Medikal turizmi ülkenin dışında tanıtmak için CD’ler hazırlanır, broşürler dağıtılır, dünyanın pek çok ülkesinde düzenlenen organizasyonlarda seminerler verilir. Hindistan, tanıtım amaçlı yaptığı reklam çalışmaları ile medikal turizm alanında etkinliğini sürdürmekle beraber, özellikle turizm fuarlarında, tıbbi fuarlarda, medikal turizm fuarlarında, uluslararası konferanslarda ve havayollarının dergilerinde reklam yaparak önemli bir avantaj elde ediyorlar. <https://www.afam.org.tr/afrikadan-hindistana-saglik-turizmi/>).

“Deniz aşırı sağlık turizminin birincil önceliklerinden birisi seyahat öncesi yapılan alt yapı araştırmasıdır. Yani hasta, nereye gideceğini önceden araştırarak karar vermek zorundadır. İşte tam da bu noktada pazarlama ön plana çıkıyor.”(<https://www.afam.org.tr/afrikadan-hindistana-saglik-turizmi/>).Teknolojik gelişmeleri ve interneti kullanmak, ülkelerin özellikle Medikal turizm alanında talep yaratmak için pazarlama çalışmalarında öncelik vermeleri gereken araçlardır. İnternet, Medikal arz sunan kurumların hizmetleri ile ilgili bilgilerin yayılmasında en önemli yoldur. Hindistan “Küba’yı da geride bırakarak internet üzerinden pazarlama işinde günümüzde en önde olan ülkelerin başında gelmektedir.”(<https://www.afam.org.tr/afrikadan-hindistana-saglik-turizmi/>).

Medikal turizm alanında Hindistan’ın ilk sırada yer almasının bir diğer nedeni; “Hindistan, Dünya Sağlık Örgütü tarafından onaylanan yüksek nitelikli doktorlara ve ABD Gıda ve İlaç İdaresi tarafından onaylanan nitelikli jenerik ilaç üretim imkanlarına ve en gelişmiş tıbbi ekipmanlara sahip ülkelerden biridir.”(<https://www.afam.org.tr/afrikadan-hindistana-saglik-turizmi/>)

Medikal turizm alanında kullanılan yardımcı malzemelerin içinde, ilaçlar önemli bir yer tutar. Özellikle orijinal ilaçla aynı etken maddelere sahip, aynı güvenli kullanımı sağlayan ve ucuz olan ilaçlar maliyeti bir hayli düşürür.

Jenerik ilaç, aynı etken maddeyi içeren esas ilaçla mutlaka eşit miktarda etken madde içerir, ayrıca ruhsatlı olan esas ilaçla aynı özelliklere sahip olduğunun kanıtlanması jenerik ilacın kullanılabilmesi için şarttır.⁷⁶

Medikal sektörde kullanılan ilaçlar, fiyat artışına sebep olan önemli bir faktördür. Jenerik ilaçların sayesinde medikal tedavilerin fiyatları da düşer.

Özel sektör ve devlet sektörünün birlikte yaptığı çalışmalar sonucu Hindistan Medikal turizm alanında hak ettiği düzeye ulaşmıştır.

Günümüzde Medikal turizm talebini karşılayan ülkelerden en önemlileri; Hindistan, Tayland ve Singapur'dur.

Tablo 3-Medikal turizmde Öne Çıkan Ülkelerin Yıllık Hasta Sayılarına Ve Elde Ettikleri Gelire Göre Sıralaması

1-Hindistan	11-Polonya	21-Küba	31-Fas
2-Tayland	12-Suudi Arabistan	22-Fransa	32-Yeni Zelanda
3-Singapur	13-İsviçre	23-Panama	33-Güney Kore
4-ABD	14-Arjantin	24-Filipinler	3-Tayvan
5-Malezya	15-Birleşik Arap Emirlikleri	25-Belçika	35-Tunus
6-Almanya	16-Türkiye	26-Karayipler	
7-Meksika	17-Çin	27-Macaristan	
8-Güney Afrika	18-İspanya	28-İsrail	
9-Brezilya	19-İngiltere	29-Japonya	
10-Kosta Rica	20-Avustralya	30-Ürdün	

Kaynak;Tengilimoğlu, 2017

2.4.6. Medikal Turizmde Hizmet Verebilecek Eğitimli İnsan Kaynaklarına Sahip Olmak

Tayland, Hindistan gibi Medikal turizm alanında ön sıralarda yer alan başarılı bir ülkedir. Coğrafi özellikleri açısından turistik çekiciliği olan Tayland, ulaşımının da kolay olması sebebi ile özel bir statüye sahiptir.“Japonya’nın Tayland medikal turisti açısından önemi sık sık gündeme gelmiştir. Birçok doktor Japonya’da eğitimini tamamlamıştır ve Tayland hastanelerinde çalışan diğer personel de Japonca konuşabilmektedir”(Yirik,Ekici, Baltacı,2015:21).

Uzman doktorların yabancı dil bilmesi Medikal turizmin gelişmesi açısından çok önemlidir. Tayland bu konuda oldukça hassas davranan bir ülkedir.Tayland’da Medikal turizme talebin artmasının nedenlerinden biri de konu ile “...ilgili sektörler arası işbirliği ve altyapı düzenlemeleri, çağdaş teknolojik gelişmelerin takibinin birlikte götürülmesi...”olarak dile getirilir(Yirik,Ekici, Baltacı,2015:167).

Tayland’da Medikal turizmin gelişimine destek olmak adına sağlık, turizm, kamu ve özel sektör, ulaşım araçları gibi Medikal turizm ile ilgili olan tüm yan alanlar beraber organize olarak çalışırlar. “...1998 yılında Ticaret Bakanlığı İhracat Destekleme Bölümü, Sağlık Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Göçmenlik Bürosu, Tayland Turizm Üst Kurulu (TAT), 185’ten fazla üye hastanesi olan Özel Hastane Birlikleri, Tayland Hotel Örgütü ve Tayland Uluslararası Havayollarının ortaklığıyla...”(Yirik,Ekici, Baltacı,2015:166).adı geçen ‘birlikte çalışma’ ülke genelinde uygulanmaya başlamıştır.Tayland Turizm Üst Kurulu dünya çapında resmi WEB sitesi kullanarak ülkedeki Medikal işlemler hakkında tanıtımlar yapar.

Ülkede bazı yöreler Medikal turizm bölgesi olarak inşa edilir, özellikle Bangkok, Phuket, Pattaya gibi bölgeler bu tip bölgelerdir. Öncelikle başkent Bangkok sağlık turizmine hizmet veren en çok tesisin olduğu, en çok sağlık turizmi hastalarının ziyaretçilerini ağırlayan sağlık tesislerinin bulunduğu şehir özelliğini taşır. Bumrungrad Hastanesi günlük 1,000 civarında uluslararası hastanın ziyaretçisini ağırlayabilen otel gibidir (<http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/tayland.pdf>).

Tayland’da çalışan hekimlerin çoğu akıcı İngilizce konuşurlar ve “Ayrıca Taylan’da çalışan hekimlerin önemli bir kısmı politika gereği İngiliz ve ABD hekimlik diplomasına ya da denklik sertifikalarına sahiptir. “(<http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/tayland.pdf> ,,okunma)

3. İSTANBUL'DA MEDİKAL TURİZM

İstanbul, Avrupa, ABD ve İngiltere gibi ülkelerle kıyaslandığı zaman iyi hizmet kalitesi ve uluslararası standartlara sahip daha düşük ücretlerle sağlık hizmeti veren resmi ve özel sağlık kurumlarına sahip bir ilimizdir. Bu tip sağlık kurumlarının sayısının artması, İstanbul'un Medikal turizm alanında uluslararası alanda rekabet edebilme potansiyelini arttıran önemli etkenlerdendir. Bu çerçevede, Medikal turizm hem uluslararası alanda hem de İstanbul Bölgesi çerçevesinde, ülkemizin öne çıkmaya başladığı hizmet sektörleri arasında yer almaktadır.

3. 1. Medikal Turizmin İstanbul'daki Arz ve Talep Bakımından Gelişimi

İstanbul, dünyada eşi olmayan coğrafi konumu, doğal güzelliği, tarihi ve kültürel varlıkları ile bilinen bir şehrimizdir. Birçok medeniyetin merkezi olarak kültür merkezi niteliğini taşır. İki kıtayı birleştiren şehir, ulaşım konusunda uluslararası yolların geçiş merkezlerinden biridir. Son yıllarda Avrupa'nın en iyi havayolu ünvanına sahip olan THY dünyada en fazla ülkeye uçuş düzenleyen bir havayoludur. Havayolunu kullanarak İstanbul'a direk uçuş ile gelmek turizmi olumlu yönde etkiler.

İstanbul'un iklimi, Akdeniz, Karadeniz, Balkan ve Anadolu kara iklimin etkisindedir. Kışın Akdeniz'den lodos, Balkanlardan soğuk ve Karadeniz'den gelen yağışlı havalar ortalama yıllık sıcaklığı 13-15 derece arasında olmasına sebep olurlar. Genel olarak yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağmurlu geçer. Kar yağışlı gün sayısı yıl boyunca bir haftayı geçmez. Ulaşım kolaylığı, iklimin yumuşaklığı, tarihi ve doğal güzellikleri, müzeleri İstanbul'u turizm açısından cazip bir destinasyon haline getirir.

Sağlık Turizminin birçok çeşidi vardır, engelli turizmi gibi, bu nedenle her ülkenin ve her ilin var olan şartlarına göre bu sağlık turizmi çeşitlerinden birini veya birkaçını öncelikli olarak çalışma alanı olarak belirlemesi, belirlenen alanda markalaşmak için belirlenen plan dahilinde de gerekli çalışmaların yapılması önemlidir. (<http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/bulten>).

Turizmde arz ve talep dengesi açısından etkili olan, ülkedeki hangi şehrin hangi turizm çeşidi için elverişli olduğu ve o şehrin bu turizm çeşidi ile marka haline gelmesidir.

Bu nedenle sağlık ve turizm sekt6rlerinde sahip olduğu ve arz olarak sunduğu değerler söz konusu olunca “İstanbul ise medikal turizmde 6lkemizin en potansiyel ilidir.”(<http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/bulten>)

“T6rkiye İstatistik Kurumu verilerine g6re, T6rkiye’ye 2017 yılında sağlık sebebi ile gelen yabancı turist sayısı 433.292, 2018 yılında ise 551.748’dir. İstanbul’a 2017 yılında 10.730.510, 2018 yılında 13.396.462 yabancı turist gelmiştir”(http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072).

“İstanbul’a T6rkiye Medikal turizm raporuna g6re; 2013 yılında 68 842 medikal turist gelmiştir.”⁸⁵ Aynı rapora g6re; “Medikal turizmde hastaların en çok başvurdukları ilk on devlet hastanesinin içinde İstanbul Kartal Yavuz Selim ve İstanbul Erenk6y Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastaneleri vardır”(<http://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/535,turkiye-medikal-turizm-degerlendirme-raporu-2013pdf.pdf>).

“İlk on 6zel hastane içinde ise İstanbul’da bulunan Medikal Park Bahçelievler, 6zel Acıbadem Maslak, 6zel Medikal Park G6ztepe, 6zel D6nya G6z, 6zel Bayındır hastanesi yer alır”(<http://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/535,turkiye-medikal-turizm-degerlendirme-raporu-2013pdf.pdf>).

“İlk on eğitim ve araştırma hastane içinde ise İstanbul Kanuni Sultan S6leyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi,İstanbul Yedikule G6đ6s Hastalıkları ve G6đ6s Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi,İstanbul Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi,İstanbul Prof. Dr. N. Reşat Belger Beyoğlu G6z Eğitim ve Araştırma Hastanesi yer alır.”(<http://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/535,turkiye-medikal-turizm-degerlendirme-raporu-2013pdf.pdf>).

“2013 T6rkiye Medikal turizm raporuna g6re;uluslararası hastaların geldikleri ilk 6 ilimizin içinde İstanbul ikinci sıradadır.”⁸⁹Ayrıca, “Medikal turizm kapsamında gelen hastaların arasında ikili anlaşmalar veya sosyal g6venlik kurumu ile anlaşmalı 6lkelerden gelen hastaların en çok tercih ettikleri ilk on ilimizin içinde İstanbul birinci sıradadır.”(<http://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/535,turkiye-medikal-turizm-degerlendirme-raporu-2013pdf.pdf>).

Turofed Turizm raporuna g6re, “İstanbul’da turizm yatırım belgeli tesis sayısı 180, oda sayısı 17404, yatak sayısı is 36497dir. Adı geçen rapora g6re, İstanbul’da turizm işletme belgeli tesis sayısı 556, oda sayısı 55 072, yatak sayısı ise 110

929'dur.”(<https://www.turofed.org.tr/files/pdf/RAPOR/turofed-turizm-raporu-2019.pdf>).

“İstanbul’a gelen yabancılar, %66 oranında “tatil, seyahat, eğlence” amacıyla, %14 oranında “iş, kongre, toplantı” amacıyla, %10 oranında da “arkadaş, akraba ziyareti” amacıyla gelmektedirler. %2 ve %3 oranlarıyla “sağlık, tıbbi nedenler” ve “eğitim, konferans” gibi sebeplerle ziyaret gerçekleştirmişlerdir.”(İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü,2016). Sağlık Bakanlığı tarafından “2017 yılında 127.374 yatak sayısını temele alarak, 10.000 kişiye düşen hastane yatak sayısı İstanbul’da % 25,3” olarak belirlenmiştir.”(<https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/31096,turkcesiydijiv1pdf.pdf?0>)

Sağlık Bakanlığı verilerine göre, “2017 yılında toplam 36.240 yoğun bakım yatak sayısını temele alarak, İstanbul’da 10.000 Kişiyeye Düşen Yoğun Bakım Yatağı Sayısı oranı % 4,6” olarak açıklanmıştır.Adı geçen bakanlık verilerine göre; “2017 yılında fiilen kullanılan hemodiyaliz cihaz sayısı 16.963 temel alınarak İstanbul’da 1.000.000 kişiye düşen cihaz oranı % 181,3 tür.”“2017 yılında sektörlere göre Yataklı Tedavi Kurumlarında 884 araç sayısı temel alınarak 1.000.000 Kişiyeye Düşen MR oranı Türkiye’de % 10,9 iken İstanbul’da oran % 12,4 dür.”(<https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/31096,turkcesiydijiv1pdf.pdf?0>).

Tablo 4- İstanbul’un Sağlık Göstergeleri

İstanbul Sağlık Göstergeleri	2017
Hastane sayısı	238
Yatak sayısı	37.954
10000 kişiye düşen yatak sayısı	25.3
Nitelikli yatak sayısı	20.907
Yoğun bakım yatak sayısı	6.978
Nitelikli yatak oranı (yoğun bakım yatakları dahil değildir)	67.5
10000 kişiye düşen yoğun bakım yatağı sayısı	4.6
Aile hekimliği birimi sayısı	4.392
Aile hekimliği birimi düşen nüfus	3.422
112 istasyon sayısı	297
112 istasyon başına düşen nüfus	50.603
112 ambulans sayısı	426
112ambulans başına düşen nüfus	35.280

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Türkiye İstatistik Kurumu

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre; “Sektörlere ve Ameliyat Gruplarına Göre Ameliyat Sayıları, 2017 yılında toplam 4.931.299 dur, Ameliyat Gruplarına Göre 1.000 Kişiye Düşen Ameliyat Sayıları, 2017 de İstanbul’da % 61,1 olarak belirlenmiştir.”(http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095).

Tablo 5-Sağlık Personelinin İllere Göre Dağılımı,2017,İstanbul

Toplam hekim	30696
Uzman hekim	18252
Pratisyen hekim	6502
Asistan hekim	5942
Diş hekimi	7627
Hemşire	27421
Diğer sağlık personeli	17331
Ebe	6011
Eczacı	5406

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Ayrıca medikal turistin gideceği ülkeyi tercih etmesinde önemli rol oynayan akreditasyon 2009 yılında günden güne akreditasyon belgesi alan hastane sayıları artmaktadır.

Medikal turizm için hem Turizm sektöründe hem de sağlık sektöründe yapılan çalışmalar ve artırılan arz sayesinde, İstanbul Medikal turizm konusunda oldukça yüksek düzeyde Medikal Turiste ev sahipliği yapar.

“Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, ülkemizin Turizm geliri 2016 yılında 22 milyar doları, 2017 yılında 26 milyar doları, 2018 yılında ise 29 milyar doları aşmıştır. Ülkemize sağlık ve tıbbi nedenler yüzünden gelen turist sayısı 2016 yılında 377.384, 2017 yılında 433.292, 2018 yılında ise 551.748’i aşmıştır” (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072).

Medikal turizm talebi günden güne yükselen dünyada, İstanbul'un bu talepten önemli bir pay elde edebilmesi, talebi ve gelir yaratma kapasitesini artırmak için kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları, pazarlama ve tanıtım etkinlikleri önem taşır.

3.1.2. Resmi Kurumların Çalışmalarının İstanbul Medikal Turizminin Talep ve Gelirinin Yükselmesine Yansımaları

Ülkemizde medikal turizm alanında yetkili olan resmi kurumların başında Sağlık Bakanlığı gelir. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı da bu turizm alanında düzenlemeler yaparlar. Sağlık Bakanlığı Medikal turizmin gelişmesi adına yurt içinde ve yurt dışında çeşitli çalışmalara yön verir. Bakanlıklar düzeyinde hükümetler tarafından yapılan ve yürürlüğe konulan kanunlar ve düzenlemeler, hem Türkiye genelinde hem de İstanbul özelinde Medikal Turist talebini arttırmak için yeni hedeflere doğru yol alırlar.

3.1.2.1. Sağlık Bakanlığı Çalışmalarının İstanbul Medikal Turizm Talep Artışına Yansımaları

Sağlık Bakanlığının Medikal turizm talebini arttırmak ve gelir kapasitesini yükseltmek adına genelde ülke, özelde İstanbul için hazırladığı projeler ve kanunlar, her geçen gün uluslararası rekabet ortamında daha iyi bir düzeye gelmek adına önemlidir.

Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan Sağlıkta İnsan Kaynakları 2023 Vizyonu adlı çalışmada düşüncesi ile gelecek yıllarda sektörün gelişmesi ve talebin artması için insan kaynaklarının önemine değinilmiştir. Yabancı dil bilen sağlık personelinin varlığı medikal turizmin gelişmesinde en önemli etkenlerdendir.

Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan 2019-2023 Stratejik Planında uluslararası platformda Medikal turizm alanında söz sahibi olabilmek ve talebi artırabilmek adına Akreditasyon belgesi sahibi olan sağlık kurumlarının sayısının artması Medikal turizmtalebinin artmasında önemli bir etkidir. Ülkemizdeki 30 adet akreditasyon belgeli hastaneden 20 tanesinin İstanbul'da olduğu düşünülürse alınan bu kararların ilimiz Medikal turizm talep artışı konusunda önem taşır.

Sağlık Bakanlığı tarafından dünya genelinde yükselen bir pazar durumundaki Medikal turizm alanında ülke genelinde ve Medikal turizmde en popüler ilimiz İstanbul'da daha fazla turist ağırlayabilmek için, sektördeki mevcut hizmet kalitesini ve uluslararası rekabet gücünü artırmak amaçlanmaktadır.

Medikal turizmde turistler tedavi görmek istedikleri ülke ve hastanenin web sitesi aracılığı ile ön bilgisini edinmek isterler. Bu nedenle sağlık kurumlarının web sitelerinin hastalara hitap edebilecek alt yapıya sahip olmaları önemlidir. Medikal turizmde talep artışı için etkili özelliklerden bir diğeri de hedef ülkelerde tanı merkezlerinin kurulmasıdır. Sağlık Bakanlığının hedefleri arasında yer alan tanı merkezleri sayesinde, turist ülkesinde iken hastalığı ile ilgili çalışmalar, tanı ve tedavi şekli belirlenebilir.

Bu fiyat tarifesı ile yabancı hastalara kamu kurumlarında farklı ücret tarifesı uygulanması yükümlülüğü getirilmiştir. Medikal turizmde talep artışını sağlamak için ülkemize gelecek yabancı turistlerin sağlığı genelge ile belirlenmiştir.

Ulaşımı kolay olan, SGK ile anlaşması olmayan, her çeşit sağlık hizmeti için gerekli merkezleri içinde barındıran, % 85 oranında yabancı hastalar için hedeflenen sağlık serbest bölgeleri İstanbul, İzmir, Ankara ve Antalya illerinde devreye gireceklerdir. Medikal turizmde hasta bulunduğu sağlık serbest bölgesinde hem tedavi, hem de turizm amaçlı ihtiyaçlarını giderebilecektir.

Sağlık Turizmi ile ilgili çalışmaları yönlendiren birim yurt dışı koordinasyon, medikal turizm, termal turizm, engelli turizmi, ileri yaş turizmi bölümlerini de kapsar.

Medikal turizm potansiyeli yüksek olan İstanbul'da da yabancı dil bilen personelin görev yaptığı merkezler, hastalara rehberlik ve takip işlemlerinde yardımcı olurlar.

Medikal turizm talebini artırmak adına Sağlık Bakanlığı 55 ülke ile personel değişimi, bilgi ve deneyim alışverişı için bilimsel kuruluşlarla işbirliği gibi konularda ikili anlaşmalar yapmıştır. Bu anlaşmalar uluslararası iletişimi ve medikal talebi, gelir artışını sağlar.

3.1.2.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı  alışmalarının İstanbul Medikal Turizm Talep Artışına Yansımaları

Medikal turizmin mevcut talebinin ve gelir yaratma kapasitesinin artması için Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında "Sağlık Turizminin Tanıtımı İşbirliği Protokolü" imzalandı. Medikal, Termal ve İleri Yaş Tıp turizmine yönelik belli merkezlerin daha da güçlendirilmesini de içeren protokol Medikal turizmin gelişmesinde etkili rol oynar. Özellikle Medikal merkez olarak ülkenin en potansiyel ili olarak düşünülen İstanbul'un desteklenmesi önemlidir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından "Türkiye Turizm Stratejisi 2023"de, 63 milyon turist, 86 milyar dolar dış turizm geliri, her turist için ortalama 1350 dolar harcama hedeflenmiştir. Bu hedeflere ulaşabilmek için gerçekleştirilecek eylem planında ise

Kruvaziyer Limanlar, Deniz turizminin de geliştirilmesi 3 yanı deniz ile çevrili ülkemiz adına önem taşımaktadır. Bu sebeple kruvaziyer limanlara  zel nem verilmiştir. Bu çerçevede, aşağıda verilen alanlardakruvaziyer limanı fizibilite ve uygulama projeleri gerçekleştirilecektir.SamandağıKruvaziyer Limanı, Antalya Kruvaziyer Limanı,  eşme Kruvaziyer Limanı bunlardan bazılarıdır (docplayer.biz.tr).

Adı geçen eylem planında İstanbul ilinde dört adet kruvaziyer limanının yapımı planlanmıştır. Limanlar aracılığı ile deniz yolunu kullanarak İstanbul'a gelecek turist sayısında artış beklenir. Özellikle Medikal turizm için hasta turistin rahat seyahat edebilmesi gideceği ülkeyi tercih ederken etkilidir.

Türk Hava Yolları Türkiye'nin ve ülkemizin medikal turizmde en potansiyel ili olarak düşünülen İstanbul'un Medikal turizmin talebinin artmasına destek olmak adına "Medikal turizm Paketi" adı altında bir proje gelişirmiştir. Bu paket ile yurt dışından gelen hastalar hasta kabul yazısı ile bilet alırken kolaylık ve indirimlerden yararlanabilirler Hatta bu yolla gelen hastaların cezasız rebooking ve ek bagaj hakları vardır. Türk Hava Yollarının ABD dışından uçuş rotaları içinde farklı fiyat uygulaması vardır. Medikal turistler için uygulanan indirimli fiyatlar ve kolaylaştırıcı uygulamalar İstanbul'un tercih edilmesinde etkilidir.

Medikal turizmin talep artışını sağlamak için, gittikçe ağırlaşan rekabet koşullarında ve sürekli değişim gösteren tüketim alışkanlıklarını da dikkate alarak hastaların ve refakatçilerinin konaklama yapabilecekleri kalitede otellerin olması önemlidir. TURQUALITY, dünyanın devlet tarafından destek alan ilk ve tek markalaşma programıdır.

Ticaret Bakanlığı tarafından yönetilen TURQUALITY, marka destek programına ilk kez bir oteli almıştır. Dünya markası olacak Türk markalar oluşturmaya hedefleyen

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 programında yer alan eylem planında, İstanbul’u ilgilendiren hızlı tren projesi ve yat limanlarının yapımı İstanbul’a gelecek turist sayısı açısından önemlidir. İstanbul ve Antalya arasında hızlı tren projesi, Kilyos, Şile ve Bozcaada’da yat limanı projeleri eylem planında yer almıştır.

3.1.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmalarının İstanbul Medikal Turizm Talep Artışına Yansımaları

İstanbul’da sağlık kuruluşları ve sağlık turizminin gelişimi kapsamında yapılan birçok proje mali destek programları kapsamında desteklenmiştir. Proje kapsamında sağlık turizmi ile ilgilenen acentalara TÜRSAB tarafından, sektörde etkili olmaları adına destek verilmesi söz konusudur.

İSTKA kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak kaynakları yeterli ve yerinde kullanmak, İstanbul ilinin potansiyellerini harekete geçirmek, ulusal kalkınma planlarına uygun olarak ilin gelişimini sağlamak amacı ile kurulmuştur.

Özellikle kalkınma ajansı tarafından, Medikal potansiyeli yüksek olan İstanbul’un bu alanda küresel merkez haline getirilmesi ve Medikal turizm talebinin, gelir yaratma kapasitesinin artışına destek olması planlanmıştır.

Türkiye Sağlık Turizmini Geliştirme Konseyi, Sağlık Turizmi ile ilgili sergiler, medikal konferanslar düzenleyerek ve uluslararası sağlık turizm zirveleri organize ederek medikal turizmi gelişmesine katkıda bulunan bir sivil toplum örgütüdür.

Konseyin hedefi ise hastaların ulaşımını iletişimini kolaylıkla sağlayabilecekleri bir ağ kurmaktır (turkiyesaglikturizmkonseyi.org).

Teknoloji çağında, konseyin, hastalara ulaşmanın en etkili yollarından biri olan internet ortamında dünya sağlık networkü üzerine çalışmaları, medikal turizm talebini artırabilecek önemli etkenlerdendir.

3. 1. 4. Medikal Turizm İle İlgili Yasal Durum ve Sağlık Serbest Bölge Modeli

Sağlık bakanlığı yayınlanan yönetmeliğinde de belirtildiği üzere, konaklama işletmelerinde açılacak olan sağlık tesislerinin kriterleri ifade edilmiştir. Bu kriterler konaklama tesisinde kurulacak sağlık ünitesinin, hastaların yoğun bakım ihtiyaçlarına hizmet edebilecek ekipmanlara sahip olması, dil bilen elemanların hastalara yardım etmesi, refakatçilerini rahat ettirebilecek ortama sahip olması gibi kriterlerdir. Medikal turizmin talep artışı ve gelir yaratma kapasitesinin artırılmasına destek olacak kriterlerin belirlenmesi yönetmeliklerle bakanlık nezdinde belirlenmiştir.

Kapasitesi yüksek sağlık kuruluşlarında sürekli doktor ve hemşire hizmeti bulunur. (aregem.kulturturizm.gov.tr). Bu düzenlemelerin devlet tarafından kanunlarla belirlenmesi, uygulanmasının kontrol edilmesi Medikal turizm talebinin artmasına etki eder. Hastaların bulundukları yerde sürekli sağlık elemanı olduğunu bilmeleri onlara güven duygusu verecektir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan 12-03-1982 tarihli ve 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu 8. Maddesine göre, jeotermal olarak uygun görülen alanların sağlık turizmi için kullanılabileceği yönünde yönerge mevcuttur (aregem.kulturturizm.gov.tr).

Sağlık bakanlığı tarafından hazırlanan Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşların Teşkilat ve Görevleri hakkında kanun hükmünde kararnameye göre;

Türkiye’de ve özellikle İstanbul’da oluşturulabilecek sağlık serbest bölgelerinde konaklama kurumlarının nitelikleri önemlidir. Sağlık kurumu ve konaklama tesisi ilişkisi incelendiğinde, yoğun bakım ve sağlık hizmetlerinin verildiği, hastaların ve refakatçilerinin kalabileceği kurumların nitelikleri Özel Hastaneler Yönetmeliğine göre belirlenen ve Sağlık Bakanlığı tarafından tesis açma belgesi verilen konaklama birimleridir. Bakanlıklar farklı yetkilere sahip olduklarından dolayı Türkiye’de serbest sağlık bölgelerinin oluşturulmasında, Sağlık Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı birlikte çalışmaları yürütürler. Ayrıca Sağlık Serbest Bölgelerinde ağırlıklı yabancı hekimlerin çalışması da söz konusudur.

Sağlık Bakanlığı tarafından Türkiye’de özel sağlık kurumlarında çalışmak isteyen, yabancı sağlık meslek mensubu kişilerin çalışmalarına ilişkin usul ve esasları düzenleyen yönetmelik, 22.02.2012 tarih ve 28212 sayılı Resmi Gazete de yayınlanarak yürürlüğe

girmiştir. Bu yönetmelik sayesinde yabancı hekimlerin diploma denklikleri onaylanmıştır. Bakanlık tarafından açılan bu yönergede yabancı hekimler için birçok fırsat sunulmuştur. Yabancı uyruklu sağlık elemanlarının ülkemizin sağlık kurumlarında çalışması, uluslararası alanda Medikal turizmin içinde bulunduğu rekabet ortamında, talep artışı sağlamak adına pozitif etki yaratacaktır.

Kötü uygulamalara karşı hasta haklarını koruyan bir ülkede tedavi olmak, hastanın medikal tedavi için ülke seçerken üzerinde durduğu önemli noktalardan biridir. Bu konunun, uyulması gereken kuralları ülkemizde bakanlık nezdinde belirlenmiş ve uygulamaya geçilmiştir.

3.2. İstanbul Medikal Turizm Sektöründe Talep ve Kapasite Arttıracak Tedbir ve Politikalar

İstanbul'un, döviz kazandıran hizmet sektörlerinden olan Medikal turizm talebini artırmak, dış pazarlara açılmak, gelir kapasitesini yükseltmek adına Bakanlıkların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları, yasal düzenlemelerin uygulanması önemli ve etkili girişimlerdir. Ülke genelinde ve il özelinde turizm hedeflerinin belirlendiği kalkınma planları sektörde olumlu motivasyon sağlayan itici güçlerden biridir. Ayrıca Medikal turizm ile ilgili pazarlama, tanıtım ve organizasyon çalışmaları sektörün uluslararası rekabet alanında kendine uygun bir yer bulmasını sağlayacak girişimlerdir.

3.2.1. Kalkınma Planının Medikal Turizm Sektöründe Talep ve Gelir Artırımına Yönelik Çalışmalar

2019 yılında Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan 11. Kalkınma Planı (2019-2023) de Turizm sektörü için pek çok hedef belirlenmiştir. Bu hedeflerin içinde tanıtıma ayrılan maddeler, özellikle İstanbul'a ulaşımı daha da kolay hale getirecek deniz yolu ile ilgili madde, sağlık turizminin tanıtımına ayrılan madde önemlidir. Özellikle medikal turizmin talebinin artması için en önemli etkenlerden biri teknolojinin ve internetin daha verimli kullanılabilmesi için Ar-Ge çalışmalarını destekleyen maddeler dikkat çekicidir.

Adı geçen maddelerde Türkiye'nin tanıtımı için özel ajans kurulması, yılın tüm zamanlarında uygulanabilir turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi, kruvaziyer gemiler anlamında yapılacak yenilikler, Ar-Ge faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi konular ele alınmıştır (www.oka.org.tr).

Bu maddelerin içinde İstanbul için en önemli olan kruvaziyer limanlarının yapımıdır. Uçağa dahi binemeyecek hastaların deniz yolu ile ilimize gelişinin sağlanması Medikal Turistlerin ulaşımı için önemlidir.

Medikal turizm, hem turizm hem de sağlık alanlarının birlikte organizasyonu ile çalışan bir turizm çeşididir. Bu nedenle, turizm ve sağlık sektörlerinde ülkemizin 2023 hedefleri Medikal turizmin kapasite ve gelir artırımında önemlidir. 11. Kalkınma Planında verilen turizm sektörü gelirleri 2023 hedefleri Tablo;6 da, Tablo:7- de ise Türkiye'nin sağlık sektöründeki hedefleri verilmiştir. Strateji ve Bütçe Başkanlığının hazırladığı 11. Kalkınma Planının hedefleri ile Türkiye'ye en çok medikal turistin İstanbul'a geldiği, ülkemize gelen turistlerin %2 veya 3'ünün medikal turist olduğu düşünülürse önümüzdeki dört yılda Medikal turizm alanında İstanbul'un 200.000 medikal turisti ağırlayacağı hedeflenmektedir.

Tablo 6 - Turizm Sektörü Hedefleri

	2018	2023
Toplam Turizm Geliri (Milyar Dolar)	29,5	65,0
Toplam Ziyaretçi Sayısı (Milyon)	46,1	75,0
Toplam Yabancı Ziyaretçi Sayısı (Milyon)	39,5	67,7
Ziyaretçi Başına Ortalama Harcama (Dolar)	647	867
Ortalama Konaklama Süresi (Gece)	9,8	10,0

Ziyaretçi Başına Gecelik Gelir
(Dolar)

66

86,7

Kaynak: TÜİK ile Kültür ve Turizm Bakanlığı verileri 2018

Tablo 7- 2023 Sağlık Hedefleri

	2018	2023
10. 000 kişiye düşen hasta yatağı sayısı	27,9*	30
100.000 kişiye düşen hekim sayısı	186*	230
100.000 kişiye düşen hemşire sayısı	206*	280
Aile hekimliği birimi başına düşen nüfus	3207*	2700
Nitelikli hasta yataklarının tüm hasta yataklarına oranı	60,3*	84

Kaynak:Sağlık Bakanlığı 2017 İstatistikleri

3.2.2. Medikal Turizm Pazarlama ve Tanıtım Organizasyonları

İstanbul’da Medikal turizm alanında talep artışı sağlamak ve gelir kapasitesini yükseltmek için uluslararası Medikal turizm pazarının özelliklerini bilmek önem taşır. Markalaşma tüketicinin gözünde kendine has, uzun süre sürdürülebilirlik gösteren algı yaratma süreci olarak tanımlanabilir. Kıymetli bir marka değeri inşa etmek özgün, amaçlara yönelik ve tutarlı olmalıdır. Marka stratejisi ile ilgili becerileri ortaya koymadan önce, rakiplerin marka pozisyonları ve geleceğe yönelik niyetlerinden emin olunmalıdır. Markalaşma sürecinde önemli olan markanızın söylediklerinin “doğru” olmasıdır. Marka, müşterinin isteklerinin nasıl yerine getirileceğine dair bir söz niteliğindedir.

Medikal turizmde ülkenin en potansiyel ili olarak kabul edilen İstanbul sahip olduğu Medikal altyapısı (akredite hastaneleri, uzman hekimleri, dil bilen elemanları, yoğun bakım üniteleri, uygun fiyata uyguladığı cerrahi operasyonları, innovasyonu takip edebilmesi, gelişmiş teknolojiyi kullanabilmesi, uluslararası ulaşım ağının merkezinde olması, hava yollarının dünyada pek çok ülkeye direk uçuş yapabilmesi, uzun bekleme sürelerinin olmaması gibi) sayesinde marka değerine sahip olabilir.

Medikal turizm alanında çalışan kurumların altyapısının yapılması, tüm mevzuatın uygulanması gibi geleneksel çalışmalar yapılsa bile, bilim ve teknolojinin hızlı gelişmesi nedeni ile yaşanan zaman süreci izleyemez duruma gelir. Bu sebeple sağlık kurumları uzun ve kısa vadede rekabet etme gücüne sahip olabilmek için günceli takip etmek, innovasyon gerçekleştirmek durumundadırlar. İnnovasyonu takip etmek Medikal turizm gibi insanın yaşamını sona erdirebilecek operasyonların yapıldığı bir alanda çok önem taşır. Markalaşmanın vurucu noktası, Medikal talebi artıracak etkenlerden biri, İstanbul ilinin innovasyonda geldiği düzeydir.

Ülkelerin innovasyon performansını her yıl yayınlayan General Electric'in hazırladığı Küresel İnnovasyon Barometresi, Dünya Fikri Haklar Örgütü (WIPO), Cornell Üniversitesi ve INSEAD işbirliğinde hazırlanan Küresel İnnovasyon Endeksi(KİE)'ne göre Türkiye, toplamda 129 ülke içinde 49. sırada yer alıyor. Türkiye'nin ve İstanbul'un innovasyon konusunda henüz mevcut potansiyeli kullanma konusunda yeterli düzeye gelmediği görülmüştür (www.istka.com.tr).

2014 - 2023 İstanbul Bölge Planı, Kalkınma Bakanlığı'nın yönlendirmesi ile 2014 - 2023 İstanbul Bölge Planı İstanbul Kalkınma Ajansı ve ilgililerin katkılarıyla hazırlanmıştır. Adı geçen plana göre İstanbul marka değeri hizmet üstünlüğü ile birlikte rekabete hazır önemli bir potansiyel olarak görülmektedir (www.istka.com.tr).

İstanbul için Medikal turizm açısından gelişme potansiyelini gerçekleştirmek, İnnovasyonu geliştirmek adına İSTKA' da belirlenen hedefler taraflar arasında işbirliğini güçlendirmek, yenilikçi kültürün topluma yansıtılması, işgücü kapasitesinin geliştirilmesi gibi maddeler bulunmaktadır (www.istka.com.tr).

Ayrıca İSTKA planında İstanbul 'un Turizm alanında potansiyelini daha iyi bir düzeye taşıması için bazı hedefler de belirlenmiştir. Hedeflerde sektörde ki yatırımlara daha fazla ağırlık verilmesi yönünde madde bulunmaktadır. Bu durum İstanbul'un marka değerini

artıracaktır. Havayolu gibi ulaşım alanında daha fazla aktarma imkanı sağlanması rekabet konusunda İstanbul’u güçlü kılacaktır (www.istka.com.tr).

Kanser tedavisinde kullanılanCyberknife M6 kanser tedavisinin en gelişmiş teknolojilerinden biridir. Robot teknolojisi ile son derece hassas olan tümörleri tedavi etmede büyük fayda sağlamaktadır. (<https://www.anadolusaglik.org/saglik-teknolojileri/cyberknife>).İstanbul’da Medikal turizm alanında hizmet veren hastanelerde kullanılan bir tedavi yöntemidir. Bu örnek gibi medikal alanda başarılı olunan, dünyada az yapılabilen cerrahi çalışmalarda uzmanlaşmak, Medikal turizm alanındauluslararası tanıtımlarda, rekabet gücünü artırmak ve talep artışı sağlamak için önemlidir.

Günümüzde teknoloji ve bilişimin gösterdiği gelişme, bütün sektörlerde rekabeti yoğun hale getirmiştir. Kaliteli mal üretmek ve pazarlamak, satış için yeterli değildir. Tüketici internet ulaşımı ile ihtiyaç duyduğu malın ucuz ve kaliteli olanını pek çok alternatif arasından kolaylıkla seçebilir. Bu sebeple, üreticiler, satılmasını istedikleri ürünün veya hizmetin, uluslararası rekabet ortamında kalıcı olabilmesi için, tanıtım organizasyonları ve fuarlarda tüketici ve aracı kurumlarla tanıştırmaya önem verirler. Kültür Turizm Bakanlığı Tanıtma Müdürlüğü web sitesinde 2020 yılında uluslararası 22 turizm fuarına katılım sağlanacağını bildirmiştir.“2020 yılında uluslararası Medikal turizm fuar sayısı 37’dir.”(<http://www.fuarkip.com/fuarlar/fuarkvimi.asp?sektorkod=medika>)

İstanbul Medikal turizm potansiyelini artırmak adına önem taşıyan uluslararası medikal fuarlardan iki tanesi de İstanbul’da yapılacaktır.

Tanıtım faaliyetlerinin etkisinin sürekli olması, kendini sürekli tekrarlayan reklam kampanyalarının arttırılması, kampanyalarda markanın öneminin vurgulanması, cerrahi operasyonlarda yeni teknolojilerin uygulandığının altının çizilmesi ve böylece sürekli gündemde olmak Medikal turizm talep artışına destek olabilecek tanıtım stratejileridir. Ancak, turizm talebinin esneklik özelliği sağlık turizm içinde büyük önem taşımaktadır. (Gümüş,Polat,2012:73).

Turizm içinde özel bir dal olan Medikal turizmin hem turizm hem de sağlık alanları ile birlikte çalıştığı için kendine has özellikleri vardır. Medikal turizmalanında yapılacak olan tüm çalışmaların, tanıtım ve pazarlamanın medikal hizmet sağlayıcıları olan hastanelerin, sağlık bakanlığının ve turizm bakanlığı ilebirlikte koordineli bir çalışma ile gerçekleştirilmesi önemlidir.

Tanıtım faaliyetlerinde kullanılabilecek bir diğer teknik ise sponsorluktur. Sponsor kelime anlamı ile işletmenin hedefine ulaşabilmek amacı ile farklı çalışmalar ile kendi reklamını sağlaması ancak sponsor olan tarafında fayda sağladığı karşılıklı yapılan anlaşmalardır. (<https://www.igeme.com.tr/saglik-turizmi-pazarlamasi-icin-tanitim-araclari/>).

Sponsor olunan hizmet veya ürünün Medikal alandan seçilmesi önemlidir. Kendine has terminolojisi olan Medikal alanda tanıtım yaparken daha çok bilimsel temellere dayanan, bilgi verme ve insanların yeniliklerin farkına varmasına neden olabilecek teknikler kullanılabilir.

Medikal turizm sektöründe çalışan seyahat acentelerinin ve tur operatörlerinin de İstanbul medikal turizminin talep artışına ve gelir kapasitesinin artmasına etki edebilirler. Medikal turizm konusu dünyada günden güne önem kazanmaktadır. Medikal turizmin yanında, ileri yaş turizmi ile spa&wellnessde talep edilen turizm türleri arasındadır. Tüm sağlık turizmi türlerinde turistlere öncülük edebilecek alanında uzman rehberlerin olması önemli bir konudur. Mevcut rehberlik bölümü mezunları genel hatları ile kültür turizmi alanında yetiştirilmektedir. Bu durum sağlık turizmi rehberliğine olan ihtiyacı artırmaktadır. Sadece sağlık turizmi rehberliği gibi konularda uzman olan rehberlerin yetişmesi sektörde beğeniyi artıracaktır.

Özellikle Medikal turizm alanında tur rehberi olarak görev alacak kişilerin acil yardım, tıbbi terminoloji, temel sağlık hizmetleri gibi konularda eğitim görmeleri Medikal turizm hizmetlerinde kaliteyi arttıracak önemdedir. Tur rehberlerinin sağlık bilgisine sahip olmalarının yanı sıra seyahat acentelerinin de medikal acente olarak görev tanımı yapmaları önemlidir. Özellikle acentelerin çalışacakları tur rehberlerini medikal sertifikaya sahip rehberlerden seçebilirler. “Türkiye’de, en fazla rehber İstanbul’da bulunurken,...”(<https://www.turizmaktuel.com/haber/turkiye-de-ne-kadar-turist-rehberi-var>).

Tablo7 ‘de gösterildiği gibi en çok medikal acente de İstanbul’dadır. Tur rehberleri ve medikal acentelerin sayısının fazlalığı İstanbul Medikal turizm kapasitesini arttırabilecek önemli etkenlerdendir.

Tablo 8- Medikal turizm Organizasyonu Yapan Seyahat Acentelerinin İllere Göre Dağılımı

İLLER

İSTANBUL	97
ANTALYA	24
ANKARA	22
İZMİR	10
AYDIN	8
GAZİANTEP	5
DİĞER	28

Kaynak: (TURSAB, 2010)

TUİK veriline göre; “2019 yılı Eylül ayı turizm gideri 349.050 bin dolar” olarak belirtilmiştir(<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=74&locale=tr>).

3. 2. 3. Medikal Turizm Alanında Teşvikler

İndirim kapsamındaki hizmetler ise “ İlgili bakanlığın izni ve denetimine tabi olarak verilen eğitim ve sağlık hizmetleri.”olarak bildirilmiştir(https://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Tebliğler/5520/10.html).

İndirimlerden faydalanabilmek için ise, Sağlık Bakanlığı tarafından ruhsatlı olduğu sürece sağlık turizmi işi ile uğraşan işletmeler de indirimden yararlanabilecekler.(<http://www.satirk.gov.tr/images/pdf/mevzuat.pdf>).

Turizm sektörünü ilgilendiren diğer bir teşvik ise Ekonomi Bakanlığı tarafından hazırlanan, Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karardır. Adı geçen karara göre; Desteklenecek faaliyetlerin içinde sağlık sektörü de yer almaktadır.

4. ROPÖRTAJLAR VE YORUMLAR

Sağlık turizmi sektöründe birkaç çalışan ile röportaj yapılmıştır. Sorular, yanıtları ve yorumlamamız ile birlikte değerlendirilmiştir.

1. İstanbul'un medikal turizm alanında uluslararası platformda sahip olduğu arz değerleri açısından oldukça iyi bir düzeyde olmasına rağmen yeterli talep almaması ve İstanbul'un diğer ülkelerle rekabet edebilirliğinin olumsuz nedenleri sorusuna verilen yanıtlar;

Tur rehberlerine göre; ülkemizdeki yabancı dil bilen eleman eksikliği, ülkemizin sınır komşularındaki siyasi hareketlilik ve ülkemize seyahat etmenin güvenli olmayacağı düşüncesidir. Acentecilere göre; ülkemizde medikal turizm denetimsiz ve yabancı dil yetersizdir. Otel yönetim kurulu başkanlarına göre; reklam ve tanıtımın yetersiz olması, İstanbul trafiğinin yoğunluğu ve uluslararası basında ülkemiz hakkında çıkan olumsuz haberlerdir. Sağlık kurumu uluslararası hasta hizmetleri yöneticilerine göre; siyasi ve bölgesel sorunların, olumsuz tanıtımların (taksicilerin dolandırıcı olmaları gibi) kötü referans olmasıdır.

Araştırmada kullanılan bu soruya katılımcılar tarafından verilen ortak yanıtlar, sektördeki elemanların yabancı dil bilgisinin eksikliği, siyasi ve bölgesel sorunlar olarak belirtilmiştir. Farklı yanıtlar ise, Medikal turizm sektöründe çalışanların ve kurumların denetimsizliği ve reklam, tanıtım çalışmalarının yetersizliğidir.

2. İstanbul'un Medikal turizm alanında gelir artışı sağlamak adına yetkili kurumların çalışmalarının yeterliliği ve etkisi sorusuna verilen yanıtlar;

Tur rehberlerine göre; yeterli tanıtımın yapılmadığı yönündedir. Acenteciler ise; yapılan çalışmaların verimli olmadığı düşüncesindedirler. Otel yönetim kurulu başkanlarına göre; yapılan çalışmaların yeterli olduğu, Medikal turizm alanında yapılan alt yapı çalışmaları, yatak kapasiteleri, son teknolojiye uyum sağlayan sağlık kuruluşları ve bunların yanında sunulan ek hizmetler uluslararası platformda İstanbul'un tercih edilme nedenidir. Sağlık kurumu uluslararası hasta hizmetleri yöneticilerine göre; yapılan çalışmaların yetersizdir. Denetimlerin yetersizliği yüzünden belgeli belgesiz çalışan pek çok kişiyi kontrol etmenin zor olduğu, farklı fiyat uygulamalarının engellenememesi sektörü olumsuz etkiler.

Araştırmada kullanılan bu soruya katılımcılar tarafından verilen ortak yanıtlar, yetkili kurumlar tarafından yapılan çalışmaların yeterli olmadığı yönündedir. Farklı yanıtlar ise, bazı alanlarda çalışmaların yeterli olduğu, özellikle sağlık kurumlarının çalışmalarının sektöre olumlu etkileri olduğu yönündedir.

3. Medikal turizm alanında uluslararası akreditasyon belgesine sahip hastanelerin hastalar tarafından tercih edilmesi ve ülkemizde en çok akredite hastanenin İstanbul’da olduğu göz önüne alınırsa bu konuda İstanbul’un potansiyelinin değerlendirilmesi konusundaki soruya verilen yanıtlar;

Tur rehberlerine göre; özellikle belgeli hastanelerin tercih edildiği, İstanbul’un bu konuda oldukça iyi bir noktada olduğu ve bu potansiyelin daha da arttırılabileceği yönündedir. Acenteciler ise; Güven verdiği için belgeli hastanelerin daha çok tercih edildiğini, İstanbul’un bu konuda iyi bir durumda olduğunu ancak belgeli hastane sayısının arttırılmasının mevcut talebin yükselmesini destekleyeceği yönündedir. Otel yönetim kurulu başkanlarına göre; Belgeli hastanelerin hastaya güven verdiği ve sayısının arttırılmasının talebi yükselteceği düşüncesi söz konusudur. Sağlık kurumu uluslararası hasta hizmetleri yöneticilerine göre; Uluslararası alanda Medikal turizm talebinin yüksek olduğunu, özellikle hastaların belgeli hastanelere daha fazla talep gösterdiğini, İstanbul’un belgeli hastane sayısının arttırılmasının talebi yükselteceği yönündedir.

Araştırmada kullanılan bu soruya katılımcılar tarafından verilen ortak yanıtlarda, belgeli hastanelerin talebi arttırdığı, uluslararası Medikal turizm talebinden daha çok pay almak için İstanbul’un akreditasyon belgesine sahip hastane sayısının arttırılması gerektiği belirtilmiştir.

4. İstanbul’un Medikal turizm alanında diğer ülkelerle karşılaştırıldığında hastalara daha uygun fiyatlarla ve ortak fiyat politikası ile hizmet vermesinin medikal talebe etkisi hakkındaki soruya verilen yanıtlar;

Tur rehberleri; Farklı kalitelere farklı fiyatlar sunulmasının tüketicinin seçeneklerini çoğaltabileceği için talep artışında etkili olacağı, benzer sınıftaki hastanelerinde benzer fiyatlar sunmasının güveni arttıracağı düşüncesindedirler. Acentecilerin düşüncesi ise; Uzmanlar tarafından taban ve tavan fiyatların belirlenmesi, hastanelerin kalitesine göre fiyat politikası uygulanmasının talep artışını olumlu yönde etkileyebileceği yönündedir. Otel yönetim kurulu başkanları; Hastanelerin ortak fiyat politikasının Medikal turizm talebini

etkileyebileceğini, ancak bu yöndeki rekabeti azaltabileceği düşüncesindedirler. Sağlık kurumu uluslararası hasta hizmetleri yöneticilerine göre; Avrupa pazarlarına göre fiyatlarımızın uygun, ancak orta doğu ülkelerine göre yüksek olduğu yönündedir. Bu meslek grubu üyeleri hastaneler arası rekabetin fiyat kırmaya neden olduğunu, profesyonel olmayan bu davranışın hastaların güvenini kırdığını belirtmişlerdir.

Araştırmada kullanılan bu soruya katılımcılar tarafından verilen ortak yanıtlarda, farklı kaliteye farklı fiyat uygulamasının Medikal turizm talebini olumlu yönde etkileyeceği görüşü söz konusudur. Farklı yanıtlar ise, ortak fiyat politikası uygulamasının rekabeti azaltacağı hatta fiyat kıran hastanelerin ortaya çıkacağı ve güven ortamının sarsacağı görüşü bildirilmiştir.

5. 2014-2023 İstanbul Bölge Planında hastaların tedavilerinin yanı sıra turistik bir gezip almak istedikleri hizmetlere de ulaşabilecekleri Sağlık Serbest Bölgelerinin geliştirilmesi ve artırılması hedeflenmiştir. Bu bölgelerin geliştirilmesinin İstanbul Medikal turizmi talep artışına etkisi konusundaki soruya verilen yanıtlar;

Tur rehberleri; Ulaşım olanakları da sağlarsa olumlu etki edeceği fikrindedirler. Acenteciler ise; Sağlık Serbest Bölgelerini geliştirilmesi ve sayısının çoğaltılmasının Medikal turizm talebini olumlu yönde etkileyeceği düşüncesindedirler. Otel yönetim kurulu başkanları; Sağlık Serbest Bölgelerinin geliştirilmesinin Medikal turizm talebini arttıracığı fikrindedirler. Sağlık kurumu uluslararası hasta hizmetleri yöneticileri; Medikal turizm sektöründe hastaların İstanbul'u talep etmelerinde Sağlık Serbest Bölgelerinin herhangi bir etkisi olmayacağını belirtmişlerdir.

Araştırmada kullanılan bu soruya katılımcılar tarafından verilen ortak yanıtlarda, Sağlık Serbest Bölgelerinin Medikal turizm talebini arttıracığı yönündedir. Farklı yanıt uluslararası hasta hizmetleri yöneticileri meslek grubundan gelmiştir. Hastaların İstanbul'a gelmeden önce hastanelerin web sayfalarından ayrıntılı inceleme yaptıklarını, tercihlerini bu şekilde belirlediklerini bildirmişlerdir. Önceliği tedavilerine veren hastaların isterlerse şehrin turistik arzlarından da faydalanma olanaklarına sahip olduklarını belirtmişlerdir.

6. TURSAB'ın istatistiklerine göre, İstanbul medikal seyahat acentelerinin en çok olduğu ilimizdir, hatta en çok tur operatörü de İstanbul'da görevlidir. Tur rehberlerinin medikal alan bilgisi sertifikası alması Sağlık Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Tur

Operatörleri Birliğinin gündemindedir. Medikal turizm talep artışına medikal alan bilgisine sahip rehberlerin etkisi konusundaki soruya verilen yanıtlar;

Tur rehberleri, Acenteciler ve Otel yönetim kurulu başkanları; Tur rehberlerinin medikal alanda bilgilendirilmesinin Medikal turizm talebinin arttırılmasında olumlu etkisi olacağı görüşündedirler. Sağlık kurumu uluslararası hasta hizmetleri yöneticileri; Tur rehberlerinin çoğunun medikal bilgisi olmadığını, Tursab belgesi alanların bile yeterli donanıma sahip olmadıklarını bildirmişlerdir. Tur rehberlerinin medikal bilgi açığının kapatılması için gereken tedbirlerin, gereken kurumlar tarafından ivedilikle alınmasının önemini vurgulamışlardır.

Araştırmada kullanılan bu soruya katılımcılar tarafından verilen ortak yanıtlarda, tur rehberlerinin medikal alan bilgisi belgesine sahip olmalarının hastanın güven duygusunu pekiştireceği yönündedir.

7. Uluslararası alanda ülkeler turizm gelirlerinin artması için tanıtım, reklam, pazarlama ve fuarlara katılımlar için bütçe ayırırlar. Ülkemizde hükümet tarafında turizm sektörü için 2023 yılında 220 milyon dolar reklam bütçesi hedeflenmiştir. İstanbul’da medikal turizm talep artışı sağlamak için tanıtım ve pazarlamanın önemi, özellikle medikal turizm potansiyeli olan İstanbul’un tanıtım ve marka tutundurma çalışmalarının talep artışı için yeterli olup olmadığı, yeterli değil ise, neler yapılabileceği sorusuna verilen yanıtlar;

Araştırmada kullanılan bu soruya Tur rehberleri, Acenteciler, Otel yönetim kurulu başkanları, Sağlık kurumu uluslararası hasta hizmetleri yöneticilerinin verdiği yanıtlar İstanbul’da Medikal turizm talebinin yükselmesi için tanıtım ve pazarlamanın çok önemli olduğu yönündedir. Özellikle doğru hedeflere yapılan tanıtımların ve kampanyaların profesyonel bir tarzda uygulanmasının medikal hastalar üzerinde olumlu algı yaratmada gerekli olduğunu vurgulamışlardır.

8. İstanbul’da mevcut medikal turizm arzı, tek uçakla aktarmasız ulaşım imkanları, akredite hastaneler, uzman hekimler, dil bilen hastane personeli, son teknoloji ile yapılan ameliyathane, gelişmiş teknolojiye sahip göz hastaneleri, “engelsiz” hastaneler, yoğun bakım atakları, MR araçları, tedavi bekleme süresinin olmaması medikal talebi ve gelir yaratma kapasitesini artırmak için yeterli olup olmadığı sorusuna verilen yanıtlar;

Araştırmada kullanılan bu soruya Tur rehberleri, Acenteciler, Otel yönetim kurulu başkanları, Sağlık kurumu uluslararası hasta hizmetleri yöneticilerinin verdiği yanıtlarda, var

olan turizm arzının yeterli olmadığı, ancak başlangıç için uygun olduğu belirtilmiştir. Uluslararası Medikal turizm talebinin günden güne artan bir trendi olduğu, bu pastadan yeteri kadar pay alabilmek için arzımızın başlangıç olarak yeterli olduğu fakat gelecekte daha da arttırmak gerektiğini bildirmişlerdir.

9. Almanya, ABD, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde sağlık sigortaları her hastalığın tedavisi için ücret ödememektedirler. Araştırmalarda bu ülkelerde tedavi olmak için bekleme sürelerinin çok uzun olduğu anlaşılmıştır. Gelişmekte olan ülkelere göre tedavi masrafları pahalıdır. Hasta, uzman hekime muayene olmak isterse, önce pratisyen hekime, sonra pratisyen hekim gerekli görürse uzman hekime gidebilir. İleri teknoloji ve uygun fiyat politikalarının uygulandığı gelişmekte olan ülkelere doğru medikal turizm talebi artmaktadır. Ülkemizin şartların da göz önüne aldığımız zaman, İstanbul Medikal turizm talebini artırmak için başka neler yapılabilir sorusuna verilen yanıtlar;

Tur rehberleri, Acenteciler, Otel yönetim kurulu başkanlarına göre, uygun tanıtım kampanyaları, kişiye özel VIP hizmetlerinin sunulması, yetkili kurumlar tarafından denetimlerin artırılması, yatak kapasitesinin artırılması gibi önlemler Medikal turizmin gelişmesini sağlar. Sağlık kurumu uluslararası hasta hizmetleri yöneticilerine göre, her alanda profesyonelce davranılması ve işinin ehli olmayan bireylerin sektörde çalışmasının engellenmesi Medikal turizmin talep artışına neden olabilir.

10. Ülkemizde Medikal turizmin gelişmesi için alınan tedbirler;

İstanbul Bölge Planı 2023'te, Sağlık Serbest Bölgelerinin yasalarla desteklenmesi, Medikal turizme ayrılan devlet teşviklerinin artırılması, 11. Kalkınma Planı 2023'te medikal turizmin desteklenmesi, Türkiye Sağlık Medikal turizm Stratejisi 2023'te belirlenen hedefler, Turistin Sağlığını korumaya yönelik yasaların geliştirilmesi, özel hastanelerin yurt dışından gelen medikal turistler için yeni düzenlemelerinin uygulamaya konulmasıdır.

Ayrıca hastanelerin akreditasyon belgesi almak için standartlarını iyileştirme çalışmaları, döviz getiren sektörlerle devlet tarafından uygulanan indirimler, THY'nın medikal turistlere paket program uygulaması, vize kolaylığı sağlaması turizm arzının kapsama alanında olan, talep artışına olumlu etki edebilecek etkenlerdir. Daha çok medikal turist ve daha çok gelir için kamu ve özel sektör tarafından İstanbul'a ne gibi yatırımlar yapılabilir sorusuna verilen yanıtlar;

Otel yönetim kurulu başkanlarına göre, sağlık sektöründe teknolojik gelişmelerin hızlandırılması, reklam, tanıtımın sürekli ve hedefe yönelik olması, Sağlık kurumu uluslararası hasta hizmetleri yöneticilerine göre ise en büyük yatırımın insan olduğu, sektörde hizmet veren elemanların iyi eğitilmiş olması, hastalarla iletişim kuran her kişinin özel olarak yetiştirilmesi konusuna öncelik verilebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İstanbul’da Medikal turizm temelli çalışmamızın incelenmesine ilişkin sonuç ve değerlendirmeler şu şekildedir;

* İstanbul kolay ulaşım olanakları, ılıman iklimi, tarihi ve doğal güzellikleri, medeniyetlerin merkezi olarak turizm açısından ilgi çekici bir destinasyondur.

* İstanbul’a gelen Medikal turist talebini arttırmak için pazar ülkelerdeki hastaların beklentilerine yönelik hizmet sunumu önemlidir. Medikal turizm için şehirdeki uygun alanlara hastalara sunulacak hizmetlere yönelik tesislerin yapılmasında, nitelikli sağlık personelinin yetiştirilmesinde fayda vardır. Kültür ve Turizm Bakanlığı bu konuda, Sağlık Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Sivil Toplum Kuruluşlarının uzun ve kısa vade için eylem planları geliştirerek uygulamaya geçmeleri önemlidir.

* Medikal turizm alanında ülkemizin potansiyel ili olan İstanbul, en çok hasta kabul eden şehridir. Türkiye İstatistik Kurumu 2018 yılı verilerine göre, İstanbul’da Sağlık Bakanlığı, üniversite, özel ve diğer kurumlara bağlı toplam hastane sayısı 236, yatak sayısı ise 39,328’dir. 2019 yılında Türkiye İstatistik Kurumuna göre, ülkeye gelen turist sayısı 44,712.970, sağlık sebebi ile gelen turist sayısı ise 662,087’dir. Ülkemize gelen medikal turistin en çok tercih ettiği il olan İstanbul’un mevcut Medikal turizm arzı yeterli görülmektedir.

* Uluslararası alanda, Dünya Sağlık Örgütüne göre, Medikal turizmin 500 milyar dolar civarında gelir yaratma kapasitesi olduğu ifade edilmektedir. Adı geçen gelirden daha fazla pay alabilmek adına 11. Kalkınma Planında, 2023 yılında 10.000 kişiye düşecek yatak sayısı 30, ülkemize gelmesi beklenen turist sayısı ise 75 milyon olarak hedeflenmektedir. Bu hedeflere ulaşıldığında İstanbul olası Medikal turizm arz ve talebi yönünden bir güçlüklerle karşılaşmayabilir.

* İstanbul’un şehir içi trafik yoğunluğunu azaltacak tedbirlerin alınması yaşam kalitesini yükseltecek düzenlemelerdendir. Ayrıca yıllardan beri var olan kırsaldan şehre göç sorununu engelleyecek ekonomik ve sosyal düzenlemelerin yapılması da aynı şekilde şehrin yaşam standartlarını yükseltecektir.

* Çalışmamızda, Medikal turizm alanında talebi arttırabilmek için öncelikle tanıtım eksikliğinin giderilmesinin önem taşıdığı görülmüştür. Ülkemizin turistik reklam ve tanıtım faaliyetlerinde Medikal turizme yönelik çalışmaların arttırılmasının var olan talebi daha da arttıracağı düşünülmektedir.

* Medikal turizm hareketlerinin mevcut turizm çalışmaları gibi Turizm Bakanlığı, turizm temsilcileri, yatırımcıları ve hizmet sağlayıcıları ile birlikte değil, bunların dışında gelişen bir hareket olduğunun göz önünde bulundurulması önem taşır. Medikal turizm konusunda yapılacak çalışmaların Medikal hizmet sağlayan hastaneler, sağlık konusuna yatırım yapanlar, sağlık kurumlarının temsilcileri ve Sağlık Bakanlığı arasında eşgüdüm sağlanarak gerçekleştirilebilir.

* İstanbul'un Medikal turizm talebini arttırabilmenin en etkili yollarından biri de Ar-Ge çalışmalarına ve inovasyon konusuna gereken özenin gösterilmesi olarak düşünülebilir.

* Yurt dışından hasta transfer edebilecek, hasta henüz kendi ülkesinde iken onu konu ile ilgili olarak ayrıntılı biçimde bilgilendirecek yurt dışı danışmanlık şirketlerinin organizasyonunun yapılması yurt dışı Medikal turizm talebinin İstanbul'a yönlendirilmesinde etkili olabilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş,G. ,Şahbaz,P.,Özkoç,G., İnce,Güneren,C. ,Giritlioğlu,İ., Köroğlu,Ö.(2015),” Genel Turizm”, Editör Zeynep Aslan, Grafiker Yayınları, 1. Baskı, Ankara,
- Bahar,O. ve Kozak,M.(2012) “Turizm Ve Rekabet”, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, s.16
- Bahar,O. ,Kozak,M.(2018)” Turizm Ekonomisi”, Detay Yayıncılık, 8. Baskı, Ankara,
- Gümüş,S.Polat,N.(2012),”Sağlık Turizminde Pazarlama Değişkenlerine Bir Bakış ve İstanbul Örneği”, Hiperlink Yayınları
- Özcan, C.C.(2016)“Turizm Talebini Etkileyen Faktörlerin Ekonometrik Bir Analizi”, Özcan, Paradigma Akademi, 1. Basım, Çanakkale
- “Sağlık Turizmi Rehberi”,(2009) link :<https://docplayer.biz.tr/768565-Turkiye-saglik-turizmi-rehberi.html>Erişim :17-10-2019
- Sezerel,H. ve Akdu,U.(2018),”Güncel Turizm Eğilimleri Nobel Yayınevi, 1. Basım, ANKARA
- Tengilimoğlu, (2017)“Sağlık Turizmi” Siyasal Kitabevi, 2. Basım, Ankara,
- Öcal U.(2016) “Turizm Genel Ve Yapısal Yaklaşım”, Detay Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara
- Yirik,Ş.Ekici,R. Baltacı,F.(2015),”Türkiye ve Dünyada Sağlık Turizmi (Medikal turizm),Detay Yayıncılık 1. Basım, Nisan 2015, Ankara,

İnternet Kaynakları

<https://docplayer.biz.tr/5013782.Turkiye.saglik.medical.turizmi.stratejisi-2023html> Erişim Tarihi 24-10-2019)

World travelandtourismcouncil,(2019) Ekonomik Etki Raporu ,Link :<http://www.wttc.org-reports-regions-2019> Erişim Tarihi: 29-10-2019

<https://saglikturizmi.saglik.gov.tr/TR,23588/dunyada-saglik-turizmi.html> Erişim Tarihi: 11-11-2019

,<https://www.hospitalmanager.com.tr/medikal-turizminde-global-perspektif/guncelleme> tarihi 27 Ağustos 2018 11-11-2019 ,Erişim Tarihi 27 Ağustos 2018

<https://kaliteblog.wordpress.com/kalite-nedir/> Erişim Tarihi: 18-11-2019

<https://www.sistempatent.com/belgelendirme/turizm/medikal-turizm-dostu-otel-sertifikasi/medikal-turizmde-yapilan-akreditasyon.aspx>-Erişim Tarihi: 10-12-2019

<https://www.iso.org/about-us.html> Erişim Tarihi: 19-11-2019

<https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/10945,03pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 8-11-2019

<http://www.satürk.gov.tr/images/pdf/ust/amerika.pdf>, Erişim Tarihi: 18-3-2020

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1530/senizkocer.pdf> Erişim Tarihi: 10-12-2019

<http://www.satürk.gov.tr/images/pdf/ust/almanya.pdf>, sayfa 4, okunma zamanı 10-12-2019

<https://www.google.com/search?q=saturk+almanya&oq=saturk+almanya&aqs=chrome..69i57j0l6j69i60.5441j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>, Erişim Tarihi: 11-12-2019

<https://www.deik.org.tr/uploads/birlesik-krallik-saglik-turizmi-raporu-2015.pdf>

Erişim zamanı: 26-11-2019

<https://www.deik.org.tr/uploads/birlesik-krallik-saglik-turizmi-raporu-2015.pdf> Erişim zamanı: 26-11-2019)

<https://www.google.com/search?q=saturk+ingiltere&oq=saturk+ingiltere&aqs=chrome..69i57j0l6j69i60.5441j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>, Erişim Tarihi: 10-12-2019

<https://www.google.com/search?q=saturk+almanya&oq=saturk+almanya&aqs=chrome..69i57j0l6j69i60.5441j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8> Erişim Tarihi: 10-12-2019

<https://www.google.com/search?q=sargutan+almanya&oq=sargutan+almanya&aqs=chrome..69i57j0l6j69i60.7608j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>, Erişim Tarihi: 9-12-2019

<http://www.sargutan.com/ALMANYA%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> Erişim tarihi 10-12-2019

<https://www.google.com/search?q=saturk+almanya&oq=saturk+almanya&aqs=chrome..69i57j0l6j69i60.5441j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>, Erişim tarihi 11-12-2019

<http://www.sargutan.com/ALMANYA%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> Erişim tarihi 11-12-2019

<https://docplayer.biz.tr/1646274-Abd-de-saglik-turizmi.html>,,Erişim Tarihi: 11-12-2019

<https://www.deik.org.tr/uploads/birlesik-krallik-saglik-turizmi-raporu-2015.pdf> Erişim Tarihi :26-11-2019

<https://docplayer.biz.tr/108806568-Birle%C5%9Fik-krallik-saglik-sistemi-inceleme-si-amaclar.html>, Erişim Tarihi: 26-11-2019

<https://www.google.com/search?q=saturk+almanya&oq=saturk+almanya&aqs=chrome..69i57j0l6j69i60.5441j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>, Erişim tarihi 10-12-2019

<https://www.seyahatsagligi.gov.tr/Site/SaglikBilgisi/DEU>, Erişim tarihi 9-12-2019

<https://docplayer.biz.tr/5013782-Turkiye-saglik-medikal-turizmi-stratejisi-2023.html/>

Erişim tarihi 5-12-2019

<http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/singapur.pdf> ,, Erişim tarihi 16-11-2019,

<http://www.ikmib.org.tr/files/images/content/haberler/singapur%20sa%C4%9Fl%C4%B1k%20sekt%C3%B6r%C3%BC%20raporu.pdf> Erişim Tarihi: 16-11-2019,

<http://www.ikmib.org.tr/files/images/content/haberler/singapur%20sa%C4%9Fl%C4%B1k%20sekt%C3%B6r%C3%BC%20raporu.pdf> Erişim tarihi 16-11-2019,

<http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/singapur.pdf> Erişim tarihi 16-11-2019

https://www.researchgate.net/publication/228131606_Medical_Tourism_in_Malaysia_International_Movement_of_Healthcare_Consumers_and_the_Commodification_of_HealthcareSayfa 10,OKUNMA TARİHİ 10-12-2019

<http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/hindistan.pdf>, Erişim Tarihi 6-12-2019

<http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/hindistan.pdf> , Erişim Tarihi: 6-12-2019

<https://www.afam.org.tr/afrikadan-hindistana-saglik-turizmi/okunma> tarihi 13-11-2019

<http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/tayland.pdf> Erişim Tarihi: 16-11-2019

Aydın,D.(2009)<http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/bulten>, “Medikal turizmin Başkenti İstanbul”, Sağlık Turizmi Bülteni, sayı 8, yıl 2, pozitif matbaacılık, Erişim tarihi 22-12-2019

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072, Erişim Tarihi: 26-12-2019

<https://www.turofed.org.tr/files/pdf/RAPOR/turofed-turizm-raporu-2019.pdf> ,Erişim tarihi: 25-12-2019

İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016) <https://istanbul.ktb.gov.tr/Eklenti/61249,turist-profil-i-ve-davranislari-arastirmasipdf.pdf?0>, Erişim Tarihi 25-12-2019

Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2019) <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/31096,turkcesiydijiv1pdf.pdf?0>, Erişim zamanı 25-12-2019

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095 Erişim tarihi 25-12-2019

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/06/20150602-5-1.pdf>, Erişim tarihi 12-1-2020, ikinci bölüm (2) II ye madde 6

https://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Tebliğler/5520/10.html, okunma tarihi 12-1-2020

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=74&locale=tr>, Erişim tarihi 12-1-2020

<https://www.yenisafak.com/ekonomi/turkiye-icin-5-milyar-liralik-tarihi-kampanya-3509766>, Erişim tarihi: 12-1-2020,

<https://www.turizmaktuel.com/haber/turkiye-de-ne-kadar-turist-rehberi-var>, Erişim Tarihi : 8-1-2020

<https://www.igeme.com.tr/saglik-turizmi-pazarlamasi-icin-tanitim-araclari/>, Erişim tarihi 8-1-2020

<http://www.fuartaikip.com/fuarlar/fuartaikvimi.asp?sektorkod=medika>, Erişim Tarihi 8-1-2020

<https://www.anadolusaglik.org/saglik-teknolojileri/cyberknife>, Erişim Tarihi : 7-1-2